משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר נשים

תוספות יום טוב על משנה קידושין

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה קידושין

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-קידושין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה קידושין, הקדמה 4
פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 7
משנה ג 9
משנה ד 11
משנה ה 12
משנה ו 14
משנה ז 16
משנה ח 19
משנה ט 20
משנה י 21
פרק ב 22
משנה א 22
משנה ב 24
משנה ג 25
משנה ד 25
משנה ה 25
משנה ו 25
משנה ז 26
משנה ח 27
משנה ט 29
משנה י 30
פרק ג 31
משנה א 31
משנה ב 32
משנה ג 33
משנה ד 33
משנה ה 35
משנה ו 35
משנה ז 36
משנה ח 36
משנה ט 38
משנה י 39
משנה יא 39
משנה יב 39
משנה יג 41
פרק ד 42
משנה א 42
משנה ב 44
משנה ג 44
משנה ד 45
משנה ה 46
משנה ו 48
משנה ז 49
משנה ח 49
משנה ט 50
משנה י 50
משנה יא 51
משנה יב 51
משנה יג 52
משנה יד 53

משנה קידושין, הקדמה

לשון הרמב"ם. ויש לשאול בכאן מפני מה סידר קדושין באחרונה. והיה הנכון להקדימה ולהיות סדורה קודם כתובות. וא"ת שלא סידר אותה קודם כתובות בשביל שלא נפריש בין יבמות לכתובות שענינם אחד. והוא ענין ביאה , ושיהיו דבריהם נקשרים [אלו באלו]. ואלו נצרך עכ"פ לסדרו היה כותבו קודם גיטין כדי שיבא על סדר בראשונה קדושין. ואחריה גיטין. ויהיו סידורם נכון ותהיה התשובה שסידורם נעשה כך מפני שהיה רצונו לילך ע"ד הכתוב שהקדים גרושין קודם נשואין. והוא מה שאמר הקב"ה וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר. ומתוך דברו שאמר והיתה לאיש אחר למדנו פרק מפרקי הקדושין. כמו שנתבאר בגמרא מקיש הויה ליציאה ע"כ. ולשון קדושין תמצא בריש פ"ב בס"ד:

פרק א

משנה א

האשה הכא תנא בה"א. וכתבתי הטעם בריש כתובות ועיין רפ"ק דיומא:

נקנית. לבעלה להצריכה ממנו גט. ר"ן. וכתב הר"ב לפי שאין מתקדשת אלא לדעתה כו'. גמ'. ומש"ה לא תני האיש קונה. כדתנן ברפ"ב האיש מקדש. ואכתי קשיא דליתני מתקדשת. ומתרצים בגמ' משום דקא בעי למתני כסף. דילפינן קיחה קיחה. וקיחה אקרי קנין. דכתיב (בראשית מ"ט:ל') השדה אשר קנה אברהם. א"נ (ירמיהו ל"ב:מ"ד) שדות בכסף יקנו. וכתבו התוס' דלא תני האשה נקחית. משום דלא שייך למתני סיפא ולוקחת עצמה:

נקנית. כתב הר"ב מדעתה. וא"נ מדעת אביה כשהוא זכאי בקדושיה כדלקמן. ומ"ש דיבמה נקנית שלא מדעתה. ברפ"ו דיבמות:

בשלש דרכים. תנא שלש דלשון נקבה נקנית. הוא משום דכל היכא דאיכא פלוגתא [חילוק בדרכיו] תנא דרכים. ודרך לשון נקבה היא. את הדרך אשר ילכו בה (שמות י"ח:כ'). ואע"ג דאשכחן דרך בלשון זכר (דברים כ"ח:ז') בדרך אחד יצאו אליך. ומש"ה נמי בפרק בתרא דנזיר משנה ד' תנן בשבעה דרכים. הכא גבי אשה קאי. קתני לה בלשון נקבה:

בשלש דרכים. מנינא למעוטי חליפין דל"ת הואיל וגמרינן קיחה קיחה משדה [עפרון] מה התם בחליפין. אף כאן בחליפין. קמ"ל דלא. דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה.

וחליפין אפילו בפחות משוה פרוטה הן. ולא דבר הכתוב בקיחה דאשה אלא בקנין דמים. גמרא:

וקונה את עצמה. להיות ברשותה להנשא לאחר. לשון רש"י:

בשתי דרכים. מנינא למעוטי חליצה. דלא תיתי מק"ו מיבמה שאינה יוצאה בגט. ויוצאה בחליצה. ת"ל ספר כריתות [וה"ל למכתב [ספר] כרת] ספר כורתה. ואין ד"א כורתה. גמ' דף ג'. ומיהו בדף ה' הך דרשא לרבי יוסי הגלילי היא. אבל לרבנן מוכתב לה בכתיבה מתגרשת ואין מתגרשת בכסף [ומינה נמי דחליצה לא] וליכא למימר בכתיבה מתגרשת ואינה מתקדשת בכתיבה. דכיון דקאי בגירושין מסתברא דממעט גירושין:

בכסף. כתב הר"ב דגמרינן קיחה קיחה כו'. ובמשנה ד' פ"ד דכתובות כתבתי דכסף קדושיה לאביה מויצאה חנם אין כסף (שמות כ"א:י"א). ושמעת מינה דבכסף מתקדשת. הא מצריכינן להו בגמ' דף ד' דאי כתב כי יקח. ה"א קדושין דיהיב לה בעל דידה הוו. כתב רחמנא ויצאה חנם. ואי כתב רחמנא ויצאה חנם ה"א היכא דיהבא לה איהי לדידיה וקדשתו הוו קדושי כתב רחמנא כי יקח ולא כי תקח. ופי' התוס' שאומרת הרי אני מקודשת לך. שהוא אינו מתקדש. דקדושין היינו לשון איסור על אחרים [כמ"ש ברפ"ב]. ומ"ש הר"ב וכתיב התם כסף השדה קח ממני כתבו התוס' דאי לאו ג"ש אע"ג דדרשינן כי יקח ולא כי תקח. דלא תימא דקרא בקדושי ביאה ואמרה היא מיירי. ע"כ. ותמיהא מילתא על הר"ב והרמב"ם. שלא פירשו דנתינת כסף צריך שיהיה לשם קדושין ולפני עדים כמו באינך:

בכסף בשטר כו'. כתב הר"ן והא דהקדים כסף לשטר. לפי שרוב הקנינים הם בכסף. ונקט בתריה שטר. משום דדמי ליה שאף קנינו מרובה ע"כ. ול"נ דכיון דאמרן דמשום דתני כסף הלכך תנא ל' נקנית. והואיל וכן הקדים כסף לכולם. דהא מש"ה הוצרך לשנות ל' קנין:

בשטר. פי' הר"ב כגון שכתב על הנייר. או על החרס כו'. ברייתא דף ט'. ועיין מ"ש במשנה ד' פ"ב דגטין ומשנה ו' פ"ק דב"מ. ומ"ש בתך מקודשת לי איברא דלישנא דברייתא הכי איתא אבל הר"ב מסיים ונתנו לה משמע דלאו במתקדשת ע"י אביה אייר. והרמב"ם כתב שכותב הרי את מקודשת לי. ואיתא בגמ' אמר רבא אמר רב נחמן כתב לו על הנייר בתך מקודשת לי כו' בין ע"י אביה בין ע"י עצמה מקודשת מדעתו [של אב] והוא שלא בגרה. ואם לזה הוא שנתכוין הר"ב ה"ל לפרש מדעתו. ועוד שה"ל לכתוב ע"י אביה נמי שהוא העיקר כשלא בגרה. ולפיכך הדעת מכרעת שתחלת דבריו הוא העתק הברייתא וסוף דבריו שכתב ונתנו לה בפני עדים העתיק מל' הרמב"ם בפירושו

ולא השגיח על שהרמב"ם אסברה לה בכתב הרי את מקודשת לי. והא דהמקדש שהוא הקונה כותב ולא האב שהוא המוכר כמו בשטר מכר דמתני' ה'. משום דכתיב כי יקח איש אשה. גמ' [שם]. וטעמא שצריך להיות בפני עדים אמרי' בפ"ג דף ס"ה דילף דבר דבר מממון. כתיב בעריות ערות דבר. ובממון כתיב יקום דבר. ומקשינן אי מה להלן הודאת בעל דין כך' עדים דמי. פירש"י דכתיב כי הוא זה. הרי שסמך על מקצת הודאתו אף כאן כו'. ומשני. התם לא קא חייבת לאחריני בהודאתו שאין נפסד אלא הוא. הכא קא חייבת לאחריני שקרובותיה נאסרו בו. וקרוביו נאסרו בה:

ובביאה. כתב הר"ב בא עליה בפני עדים. וכ"כ הרמב"ם. ולאו דוקא אלא נתייחד עמה וכמ"ש במשנה ט' פרק ח' דגטין:

בדינר. מסקי בגמ' דף י"ב דטעמייהו דב"ש שלא יהו בנות ישראל כהפקר. ומצאנו שיעור דינר שהוא שיעור חשוב. כמ"ש במ"ח פ' ח' דפאה. וכמה שיעורו. פי' הר"ב בפ"ד דעדיות מ"ז ובפ"ד דב"מ [מ"ג וה']:

ובשוה דינר. מסיק הר"ן דסברא היא. דכיון שהיא מתרצית (בדינר) [בדבר] וניחא לה בשוה כסף. דככסף דמי. ואין צריך קרא לרבויי:

בפרוטה ובשוה פרוטה. תימה דלא ה"ל למתני אלא בשוה פרוטה. כדתנן בהזהב [משנה ז'] ה' פרוטות הן ההודאה בשוה פרוטה [*והאשה מתקדשת בשוה פרוטה]. וי"ל משום דתנא בכאן בכסף מפרש באיזה כסף. דינר לב"ש. ופרוטה לב"ה. ולפי שלא נטעה לומר כסף דוקא. ולא שוה כסף כדילף קיחה קיחה משדה עפרון. דכתיב ביה כסף. מפרש שוה כסף. תוס':

וכמה היא פרוטה. הא דלא מפרש כמה הוא דינר. משום דדינר היו יודעים כמה היה וכו'. ועוד דדברי ב"ה דקיי"ל כוותיה. איבעי ליה לפרושי טפי. תוספות:

האיטלקי. פי' הר"ב בפ"ד דעדיות מ"ז. ובפי"ז דכלים משנה י"א שהוא אטליא של יון. ועיין מ"ש שם:

וקונה את עצמה בגט וכו'. מפרש בגמ' [דף י"ג] גט דכתיב (דברים כ"ד:ג') וכתב לה ספר [*כריתות. במיתת הבעל. כדכתיב (שם) ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות. או כי ימות האיש האחרון]. ואתקוש מיתה לגירושין. מה גירושין שריא וגומרת. [*אף מיתה שריא וגומרת] ופירש"י דממשמעותיה דכתיב בתריה לא יוכל בעלה הראשון. לא מצי למילף הא לאחר שריא. דמצי למפרך לזה בלאו. ולכ"ע בעשה. וכבר כתבתי בדבור בשתי דרכים אמאי אינה קונה עצמה בכסף:

היבמה נקנית בביאה כו'. תימה דלא תני מנינא כדלעיל וליתני נקנית בדרך אחד וקונה עצמה בשתי דרכים. וכמו מנינא דלעיל [*למעוטי. (הכי נמי) [האי] מנינא [נמי למעוטי]. דרישא] למעוטי כסף ושטר. ומנינא דסיפא למעוטי גט. וי"ל דבחדא מלתא אין לשנות מנינא. ואע"ג דגבי אתרוג [תנן במשנה ו' פ"ב דבכורים] ששוה לאילן בג' דרכים. ולירק בדרך אחד. התם בא לפרש דברים החלוקים בו. ומאחר דלא תנא מנינא ביבמה. לא חש לשנות מנינא בעבד עברי וכנעני. אי נמי משום דלא איצטריך למיתני בהם מנינא למעוטי מידי. תוס':

בביאה. כתב הר"ב אבל כסף ושטר לא. כדתניא ויבמה. ביאה גומרת בה. ואין כסף ושטר גומרין בה. [*ואימא מאי ויבמה דבע"כ מיבם [כדתנן ברפ"ו דיבמות] והכי תניא התם בהדיא. א"כ לימא קרא ויבם. מאי ויבמה. ש"מ תרתי] ועיין בפי' הר"ב רפ"ו דיבמות דדריש יבא עליה מ"מ ולא מויבמה. [*והוא כדתניא אידך דהתם]. ומ"ש הר"ב אלא רבנן הוא דתקון כו'. עיין בפירוש הר"ב רפ"ב דיבמות. ומ"ש אבל לא לפטרה כו' וכן לירשה כמ"ש רש"י והר"ן:

וקונה את עצמה בחליצה. ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל (שם כ"ה) כיון שחלץ בה נעל. הותרה לכל ישראל. ודתנן ספי"ב דיבמות מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל. ההוא מונקרא שמו נפקא. גמ':

ובמיתת היבם. ק"ו. ומה אשת איש שהיא בחנק מיתת הבעל מתירתה. יבמה שהיא בלאו לא כ"ש. דכמו שאשת איש יוצאה בגט. זו יוצאה בחליצה. וכמו שאשת איש אוסרה מתירה זו נמי יבם אוסרה יבם מתירה. ופרכינן דתצא בגט מק"ו דאשת איש שאינה יוצאת בחליצה. ומסיק אמר קרא נעל. נעל אין מידי אחרינא לא. ואע"ג דאיצטריך למאי דכתבינן במ"ב פי"ב דיבמות. א"כ נכתוב קרא נעל. מאי הנעל. ש"מ תרתי. גמ':

משנה ב

עבד עברי נקנה בכסף. כתב הר"ב דכתיב מכסף מקנתו כו'. וכן כתב הרמב"ם. ובגמ' אשכחן עבד עברי הנמכר לנכרי הואיל וכל קנינו בכסף. פירשו התוספות *) דעבד עברי אינו קונה בשטר. דישראל שקונה בשטר מאחרת נ"ל כדלקמן. ונכרי שאינו בתורת גיטין וקדושין לא שייך ה"ט. ע"כ. נמכר לישראל מנלן. אמר קרא (שמות כ"א) והפדה מלמד שמגרע פדיונה ויוצאה. פירש"י. אלמא בכסף נקנה. דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה. ע"כ. והוקש עברי לעבריה כדפי' הר"ב לקמן. ואהא נמי פרכינן אשכחן מכרוהו ב"ד. הואיל ונמכר בעל כרחו. מוכר עצמו מנלן. יליף שכיר שכיר. פירש"י נאמר במוכר עצמו

(ויקרא כ"ה) כשכיר כתושב יהיה עמך. ונאמר במכרוהו ב"ד (דברים ט"ו) כי משנה שכר שכיר:

בכסף. ולא פירשה משנתינו זו. בכמה. והרמב"ם בפ"ד מה' עבדים כתב אמה העבריה נקנית בכסף כו' ואינה נקנית בפרוטה מפני שצריך לקנותה בדמים שראוים לגרעון כדי שתגרע פדיונה ותצא. ע"כ. ולא הראה הכ"מ מקומו איה. ואני מצאתים בפירקין בגמ' לעיל דף י"א ויליף לה מיעוד דכל היכא דלא מצי מייעד לא הוו זביניה זביני ואע"ג דאי בעי מייעד ואי בעי לא מייעד. ה"נ כל היכא דלא מצי מגרעא לא הוה זביניה זביני. ובעבד עברי לא כתב כן הרמב"ם. ומשמע להכ"מ דדינו ככל קנין שהוא בפרוטה. וכתב וז"ל קשה דהא לא ילפינן דנמכר לישראל נקנה בכסף. אלא מדכתיב והפדה כו' והוקש עברי לעבריה. ומהאי ילפינן נמי גרעון כסף וכיון שכן היה לנו לומר דגם [עבד עברי] נמכר לישראל לא יקנה בפרוטה כמו אמה. ואיני רואה דבר מתיישב בזה. רק ששאלו בגמ' ע"ע נקנה בכסף מנלן אמר קרא מכסף מקנתו אשכחן כו' עד יליף שכיר שכיר הניחא למאן דיליף [שפיר שכיר] אלא למאן דלא יליף שכיר שכיר מא"ל אמר קרא (ויקרא כ"ה) וכי תשיג וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמוד עליון מתחתון כלומר וכי תשיג כתיב בנמכר לנכרי ולעיל מיניה כתיב נמכר לישראל ואע"ג דבגמ' לא אשכחן בתר הכי תנא דיליף שכיר שכיר אלא כולהו ילפי עבד עברי מדכתיב וכי תשיג מצינו למילף דכיון דאיכא כסף דהיינו פרוטה נקנה בכך עכ"ל ויש ט"ס בדבריו דאדרבא לא אשכחן תנא דלא יליף שכיר שכיר ועוד אי כולהו ילפי מוכי תשיג א"כ שפיר מצינו למילף ומאי דוחקיה למימר אע"ג כו':

בכסף. ובשוה כסף הרמב"ם פ"ב מה' עבדים. ועיין מ"ש לקמן בדבור ובגרעון כסף:

ובשטר. כתב הר"ב שנאמר באמה העבריה אם אחרת כו' מה אחרת בשטר. כלומר קיחת קדושין. ולפי זה שטר דאמה נמי הקונה כותב בתך קנויה לי. ובגמ' פליגי בה רב הונא ורב חסדא. והרמב"ם פסק בפ"ד מהלכות עבדים כרב חסדא שסובר הא בכותב בתי קנויה לך וכ"כ בפירושו. ולרב חסדא יליף ליה מלא תצא כצאת עבדים אבל נקנית בקנין עבדים ואתי אחרת וגלי לן דקנין שטר מרבינן:

וקונה את עצמו בשנים. כתב הר"ב לסוף שש שנים כו'. ובשביעית פעמים כו'. וכ"פ הרמב"ם. והכ"מ בפ"ב מהל' עבדים הביא ל' מכילתא בענין אחר. והך קרא במכרוהו ב"ד כתיב אבל במוכר עצמו דינו שמוכר עצמו אפי' לעשרים שנה ואם פגע בו יובל אפילו אחר שנה [אחת]. יוצא. [שנאמר (שם)] עד שנת היובל יעבוד עמך כמ"ש שם הרמב"ם.

ויראה לי דהואיל ומ"מ יוצא בשנים שקצב במכירתו שפיר תני סתם דע"ע יוצא בשנים. ואלא מיהא הא כדאיתא והא כדאיתא.

וביובל. גמ' שנאמר עד שנת היובל יעבוד עמך. ובמוכר עצמו כתיב. ומכרוהו ב"ד יליף ליה דף ט"ו מדכתיב (שם) ושב אל משפחתו:

ובגרעון כסף. תנא וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף ויליף ליה מדכתיב (שם) ישיב גאולתו לרבות שוה כסף ככסף אבל מסברא לא נפקא לן כמו בקדושין דהכא סד"א כיון שמגרע פדיונו ויוצא בע"כ של רבו דלימא ליה רביה זיל טרח וזבין ואייתי לי להכי איצטריך קרא לרבויי דמסברא לית לן דכל כה"ג שוה כסף [ככסף]. כ"כ הר"ן בריש פירקין. ונ"ל דגבי נקנה אין ה"נ דנפקא לן מסברא כמו בקדושין כיון שמתרצים גם שניהם ומיהו אפילו אי לאו סברא הואיל וקנין כסף מוהפדה נפקא לן ודאי דמייתינן נמי שוה כסף [*לכל קנין]. ודע דתנא דברייתא תני ובשטר כלומר שטר שחרור וכתבו התוס' דתנא דמתני' לא חשיב אלא יציאות שהם בעל כרחו של אדון. אבל שטר מדעתו של אדון. יתירה עליו אמה העבריה. כתב הר"ב שקונה עצמה בכל אלה מהקישא דעברי ועבריה. הרמב"ם. וכתב הר"ב דקונה את עצמה ג"כ במיתת האדון כנרצע. וכיון דאיכא נמי באיש לא קתני. גמ':

משנה ג

עבד כנעני נקנה כו'. כתב הר"ב דכתיב והתנחלתם וכו'. גמ'. והאי קרא בפ' בהר כתיב ובאומות שאינן מז' עממין כדמפורש לעיל מיניה מאת הגוים אשר סביבותיכם וגו' וגם מבני התושבים הגרים עמכם כלומר הבאים מאומות אחרות לישא נשים בארצכם. הלכך כתב רש"י וז"ל וכל אומות ככנענים משנמכר לעבד אלא שכל עבדים נקראים ע"ש כנען משום דכתיב ביה (בראשית ט':כ"ה) עבד עבדים. ע"כ. ומ"ש הר"ב מה קרקע נקנה בכסף כו' כמפורש במשנה ה':

בכסף בשטר ובחזקה. בגמ' דה"ה בחליפין ובמשיכה ותנא מילתא דליתא במטלטלי קתני. מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני:

וקונה את עצמה בכסף כו' וביובל לא. ואע"ג דאתקוש לקרקעות לשדה אחוזה ושדה אחוזה יוצאת ביובל. כמפורש בכתוב. ותנינן לדיניה בפ"ז דערכין. בעבד כתיב (ויקרא כ"ה:מ"ו) לעולם בהם תעבודו כדאיתא בגמ'. ומ"ש הר"ב דקונה עצמו אם סימא כו' או הפיל שינו כדכתיב בקרא. ומ"ש או קטע ממנו אחד מכ"ד ראשי אברים כו' גמ' יליף להו בכלל ופרט וכלל. ומ"ש דאפ"ה צריך גט שחרור יליף ליה שילוח שילוח מאשה. דכתיב הכא (שמות כ"א) לחפשי ישלחנו.

בכסף ע"י אחרים. כתב הר"ב אבל הוא עצמו לא כו' ואפילו על מנת שאין לרבו רשות בו. עיין מ"ש בסוף מתני':

ובשטר. דגמר לה לה מאשה כדלקמן וכתבתיה כבר במשנה ג' פ"ג דברכות:

על ידי עצמו. כתב הר"ב דסבר חובה כו' ואם עבד ישראל הוא אוסרו בשפחה עיין מ"ש בספ"ק דגטין:

ובשטר ע"י אחרים. כתב הר"ב דסברי זכות הוא לעבד כו' ולפי זה כ"ש ע"י עצמו. וא"ת לערבינהו ולתני בכסף ובשטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים בגמ' משנינן לה דהך בבא דבשטר ע"י אחרים לאו חכמים אמרי לה אלא רשב"א היא וג' מחלוקות בדבר. ופירש"י רישא ה"ק ליה רבנן לר"מ אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין וכ"ש ע"י אחרים דזכות [הוא] לו וכ"ש שטר דזכות. וסיפא ובשטר ע"י אחרים. רשב"א היא. ואית ליה בין בכסף בין בשטר ע"י אחרים דקסבר זכות הוא לו ולא ע"י עצמו דגבי כסף אית ליה אין קנין לעבד בלא רבו. וגבי שטר לית ליה גטו וידו באין כאחד. וה"ק אף בשטר ע"י אחרים וכ"ש בכסף דעל ידי אחרים דוקא. דאין קנין. ואמרינן בגמרא דרשב"א גמר לה לה מאשה. מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינו שלו דכתיב ונתן בידה ואיהי לא אקניא לבעל לגופה. אף עבד נמי עד שיוציא לרשות שאינו של רבו. וכתב רש"י ורבנן גמרי הכי. מה אשה מקבלת גטה. אף עבד מקבל גטו:

ובלבד שיהא הכסף משל אחרים. כתב הר"ב שיתנהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו. וכ"כ ג"כ בפירוש דברי ר"מ דאפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו אין קנין כו'. ופסק הלכה כחכמים. ושמעינן מינה דסברת הר"ב דהלכה כי אמר ע"מ שאין לרבו רשות בו מהני ולא קנה רבו וא"כ כ"ש אשה שאם א"ל כן שלא קנה בעלה שהרי העבד גופו קנוי לרבו. ולא כן האשה לבעלה. וכן לשון הר"ב בהדיא במשנה ג' פרק ח' דסנהדרין. ותימה על שבמשנה ח' פרק בתרא דנדרים דמצריך תנא דהתם לומר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך. לא פירש הר"ב כלום ולא דחאה מהלכה וכבר הזכרתי שם. ובגמ' פליגי אמוראי רב ששת מוקי פלוגתייהו דר"מ ורבנן דמתני' באמר ליה ע"מ שאין לרבך רשות כו'. וזה כדברי הר"ב דהכא. ועיין עוד שכן לשון הר"ב בפירוש משנה ב' פ"ח דפסחים. ורבי אלעזר אומר דכל כה"ג כ"ע לא פליגי דקני עבד קני רבו. והב"ע כגון דא"ל ע"מ שתצא בהן לחירות. פירוש שתתנהו לרבך בפדיונך. ודברי ר"א פירשם הרמב"ם בפירושו דבהא פליגי ופסק נמי כחכמים דלישנא דע"מ שתצא בהן לחירות מהני ומינה דע"מ שאין לרבך רשות כו' לא מהני אפי' לרבנן. וכן העתיק בחבורו ריש פ"ה מהלכות עבדים ע"מ שתצא בהן לחירות. אבל נ"ל מתוך דבריו וביחוד ממ"ש

בספ"ג מה' זכייה דבלשון זה א"צ שיאמר ג"כ ע"מ שאין לרבך רשות בהן. וכשאמר ע"מ שאין לרבך רשות בהן אע"ג דבלחוד לא מהני אם אמר ג"כ ועשה בהם כל מה שתרצה לא קנה רבו. וכבר הזכרתי כל זה בנדרים. ומ"מ בנדרים הוי ליה לפרש דלהלכה לאו דוקא שיאמר אלא מה שאת נושאת כו' אלא אם אומר ג"כ מה שתרצה תעשה סגי. וכ"ש דקשיא טובא להר"ב דלדידיה כי אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בו בלבד סגי וא"צ שיאמר עוד כלום. שהוה ליה לפרש שם. ולא להניח המשנה כלשונה. והקשו בתוספות לרב ששת [שהוא פירוש הר"ב] לא אמר ר"מ דקנה רבו. אלא באינו אומר אלא ע"מ שאין לרבך רשות בו. ומשמע דכי אמר ע"מ שתצא בו לחירות. אפילו ר"מ מודה. וא"כ אמאי קאמר ר"מ בכסף ע"י עצמו לא. הא משכחת לה ע"י עצמו כשאמר ע"מ שתצא בו לחירות. ותירצו דרב ששת סובר דכהאי גוונא ע"י אחרים מקרי כיון דלא קנה אותם העבד לגמרי. ולא נתנו לו אלא ע"מ שיצא בהן לחירות ע"כ. ואחרי שמבואר דהר"ב מפרש כרב ששת. דפלוגתייהו באומר על מנת שאין לרבך רשות בלחוד קא מיפלגי. ולדידיה ר"מ מודה באומר ע"מ שתצא בו לחירות. קשיא לי היאך כתב. וזה לשונו. דקסבר אין קנין לעבד בשום צד בלא רבו:

משנה ד

במסירה. כתב הר"ב בעלים מוסרים כו' וכפירש"י. וכתב הר"ן דלאו דוקא שא"צ שימסרנה מיד ליד אלא כל שאחזה במצותו סגי כו' ואף רש"י ז"ל כו' ועיין לקמן:

בהגבהה. ג' טפחים דנפקא ליה מתורת לבוד. כ"פ רש"י [בגמ'] ולא דמי לעירוב דמשנה ו' פ"ז דערובין שפירש הר"ב דהגבהה טפח סגי לזכות בו. דשאני שתופי מבואות דרבנן לא הצריכו קנייה כל כך. ור"ת מפרש דכל הגבהה בטפח קני. ועיון מ"ש במשנה ג' פ"ג דב"ק:

וחכמים אומרים בהמה דקה נקנית במשיכה. כתב הר"ב ופסק הלכה בין דקה בין גסה במשיכה וכ"ש בהגבהה וכ"כ הרמב"ם. ומשמע דבמסירה לא. ש"מ משיכה עדיפא ממסירה וכ"כ המגיד בפ"ב מה' מכירה שכן דעת הרמב"ם וכן דעת רוב הפוסקים. ומ"ש ומשיכה קונה בסימטא [עיין בפירוש הר"ב במשנה ד' פ"ק דב"מ] ובחצר (שאינה) של שניהם וכו' כ"כ הרמב"ם וכתב הר"ן טעמא דמלתא משום דבמשיכה היינו שמושך הדבר ברשותו ואילו ר"ה לאו רשותו הוא שהרי אין לו רשות להביא שם כליו. וכי תימא היאך אפשר. דהא משיכה עדיפא ממסירה כדכתבינן ועוד דבכלל משיכה מסירה שהרי א"צ מיד ליד אלא שיתפסנה במצות המוכר כמ"ש לעיל [וכן דין המשיכה שתהא במצות המוכר וא"נ בפניו שלא במצותו וכן דין המסירה כמו כן עיין בטח"מ סי' קצ"ז וקצ"ח

ועיין מ"ש רפ"ו דב"ק] וכיון שהמסירה קונה ברה"ר היאך אפשר שהמשיכה לא תקנה. לאו קושיא היא דכיון שמשך גלי דעתיה דלא ניחא ליה דלקני במסירה אלא במשיכה. [*ומשיכה ברה"ר לאו מידי היא וכדכתיבנא. והא דמסירה אינו קונה אלא ברה"ר או בחצר שאינו של שניהם היינו טעמא] דכיון דבסימטא ובחצר שאינה של שניהם. אפשר למעבד בה משיכה אין המסירה קונה בה. א"נ היינו טעמא דמסירה לא קניא בסימטא משום שכיון שיש רשות לכל א' להניח שם כליו וסתמא דמלתא שהמוכר קדם ומניח שם כליו קודם שבא הלוקח זכה באותו המקום. וה"ל מסירה ברשות מוכר דודאי לא מהניא שהרי רשותו של מוכר מבטלת תפיסתו ע"כ. ודברים הללו כתובים ג"כ בתוס'. ומ"ש הר"ב ומסירה כו' ובחצר שאינה של שניהם. והכניסה שלא ברשות בעל החצר דאל"כ הוי חצר שלו או של שניהם. מ"מ פ"ד מה' מכירה. ומ"ש הר"ב וכל מה שדרכו כו' מסיים הרמב"ם ואפי' שאנו אומרים [בו] שנקנה במשיכה. וסייעתא למה שכתבתי במשנה ב' פ"ג דדמאי. ומ"מ יצא מן הכלל בהמה דקה שכתב כבר הר"ב טעם הדבר משום דמחרכא כו'. ואל תטעה לומר שז"ש לעיל אינו לפי פסק ההלכה שכתב עכשיו. והרמב"ם נשמר מזה שלא לטעות שהוא כתב דין בהמה דקה במשיכה אחר שכתב וכל מה שדרכו בהגבהה כו' להוציאו מן הכלל. ומ"ש הר"ב ודבר הנקנה במסירה אינו נקנה במשיכה. כו' לא ידעתי טעם הדבר דודאי במשיכה דעדיפא ממסירה כמו שכתבתי מהני בדבר הנקנה במסירה דגריע מינה. וכי תימא דסברתו כדעת שאר הפוסקים שסוברים דמסירה עדיפא ובעינן מסירה מיד ליד כמשמעות לשונו בריש מתני' ולא יקשה עליך לשונו שכתב בהמה גסה נקנית במשיכה*) וכ"ש בהגבהה והול"ל לפי"ז ג"כ וכ"ש במסירה. מ"מ קשיא בחלוקה שנייה דדבר שנקנה במשיכה אינו נקנה במסירה. ואי מסירה עדיפא אמאי לא יקנה. אבל לשון הרמב"ם ובמקומות שאמרנו שקונים בהם במסירה. לא תועיל בהם המשיכה והמקומות שתועיל בהם המשיכה. לא תועיל בהם המסירה. ע"כ. ואין זה כפל לשון. לפי שאע"פ שכבר כתב ומשיכה קונה בסימטא כו' וכלשון הר"ב. היה אפשר לומר שהכוונה בזה. שכן עיקר דיניהם לכתחלה. ואי עביד משיכה במקום שתקנו מסירה אי נמי איפכא ה"א דבדיעבד סגי ומהני. להכי שינה עליו לעכב ולומר דלא תועיל וכו':

משנה ה

אחריות. כתב הר"ב פירוש אחריות חזרה כו'. כ"כ הרמב"ם. וכלומר שחוזר לאחור. ולשון הערוך ואחריתך תאכל באש (יחזקאל כ"ג:כ"ה) תרגום ושפר ארעך תתוקד בנורא:

בכסף. פסקו הפוסקים בשוה פרוטה. דבפחות משוה פרוטה לא מיקרי כסף. ב"י ח"מ ר"ס ק"ץ:

בכסף. כתב הר"ב דכתיב שדות בכסף יקנו. ואימא עד דאיכא שטר דכתיב [שם] [וכתוב] בספר וחתום אי כתיב יקנו לבסוף כדקאמרת השתא דכתיב יקנו מעיקרא. כסף קני שטר ראיה בעלמא הוא. גמ'. וכתבו התוס' הא דלא מייתי מקרא דכתיב גבי עפרון משום דדלמא ה"מ מנכרים שכל קנינו בכסף. ע"כ. ועיין מ"ש בריש משנה ב'. ומ"ש הר"ב ה"מ במקום שאין רגילות לכתוב שטר אבל כו' לא קנה. פירש"י כיון דרגילים בהכי לא סמכה דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא ועיקר דעתו לקנות על השטר הוא ע"כ. והעלה הר"ן דבכל שטר עסקינן שכיון שדרכן לכתוב שטר. לוקח לא סמכה דעתיה עד שיכתוב השטר. ואפי' בשטר הודאה. מיהו במקום שנהגו לכתוב שטר קנין תולה קנייתו על השטר ואינו קונה משעת נתינת הכסף. אבל במקום שנוהגים לכתוב שטר ראיה בלבד א"א ללוקח שיתנה קנייתו בו שהרי אינו קונה. אלא כשנכתב אותו שטר קונה בכסף משעה ראשונה וכל זמן שלא נכתב אינו קונה משום דלא סמכה דעתו. ע"כ:

בשטר. לשון הר"ב שכותב על הנייר או על החרס. עיין מ"ש במשנה ד' פ"ב דגטין. ומה שכתב שדי נתונה לך. שדי קנויה לך. או או קאמר. ומשכחת לה בקניה. במוכר שדהו מפני רעתה כדמפרש ואזיל. ומ"ש הר"ב אבל במכירה עד שיתן את הכסף. לשון רש"י דלא גמר מוכר ומקנה עד דמקבל דמים ואע"ג דקבל דמים בעי שטרא כדאמרי' לעיל. ומ"ש הר"ב אלא א"כ מוכר שדהו מפני רעתה. ל' רש"י דניחא ליה דלקני ליה שטרא ללוקח כי היכי דלא מצי למיהדר ביה. ומה שכתב הר"ב ומנלן כו' דכתיב וכתוב בספר וחתום. וכ"כ הרמב"ם. ותימה דהא אמרן לעיל דהאי קרא לשטר ראיה בעלמא הוא והכי איתא בגמ'. אילימא משום דכתיב וכתוב בספר וחתום והאמרת [כמ"ש לעיל] שטר ראיה בעלמא הוא. אלא מהכא (ירמיהו ל"ב:י"א) ואקח את ספר המקנה. פירש"י אלמא יש קנין אף בספר לבדו:

ובחזקה. כתב הר"ב שחפר כו' או נעל כו'. *)ותמה אני דאמאי שייר קנין חליפין דקונין בהן קרקעות כדפי' הר"ב במשנה דלקמן:

ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה. כתב הר"ב דכתיב או קנה מיד וכו'. וכ"כ הרמב"ם. ותימה דבמשנה ב' פ"ד דב"מ מפרשים דבר תורה מעות קונות וחכמים תקנו משיכה כו'. ובגמ' סתמא דתלמודא קאמר. דכתיב או קנה מיד כו' והדר אמרי' ולר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות מאי איכא למימר. תנא תקנתא דרבנן קא תני:

אלא במשיכה. לשון הר"ן. ולא אתא למעוטי [אלא] קנינין דנכסים שיש להם אחריות. דהיינו כסף. ושטר. וחזקה. אבל אין הכי נמי דנקנין במסירה והגבהה. אלא דנקט משיכה משום דרוב קניות מטלטלין במשיכה הן כדאמר בכל דוכתא. והא לא משך. אי נמי משום דמשיכה עיקר וכו'. דלמאי דאמרי' טעמא שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה [כמו שכתב הר"ב במ"ב פ"ד דב"מ] עיקר תקנתא במשיכה הות. שכיון שהוציאה מרשות מוכר לרשותו נפק ליה מההיא חששא. אלא דאמור רבנן דתקני ליה הגבהה ומסירה משום דכיון שמסרה לו או הגביהה ודאי שיוציאנה משם ויביאנה לביתו. ואי ממנע ולא עבד. איהו דאפסיד אנפשיה. ועוד י"ל טעם אחר במסירה. שמאחר שאין המסירה קונה אלא ברשות הרבים. ובחצר שאינה של שניהם. ליכא למיחש שמא יאמר לו נשרפו חטיך. ובדין הוא דלקני ליה מעות ברשות הרבים. כיון דליכא למיחש להכי. אלא דלא פלוג רבנן. ע"כ. ואכתי קשיא. חליפין לא יקנו משום הך גזירה. וראיתי למהר"ר ואל"ק כהן שכתב בפי' הש"ע ח"מ סי' רצ"ח. דכל זמן שלא קבל המוכר דמי שווי הפירות. מציל הוא הפירות כי לא ניחא ליה לילך אח"כ עם הלוקח בדינא ודיינא:

נקנין עם נכסים. ומסקינן בגמ' דלא בעינן צבורין ומונחין בקרקע:

וזוקקין כו'. כתב הר"ב דאין נשבעים על הקרקעות כו' כדתנן במשנה ה' פ"ו דשבועות. ומ"ש הר"ב למדנו גלגול שבועה מסוטה. ואף על גב דסוטה איסורא. ילפינן מינה לממונא. ובקל וחומר. ומה סוטה שלא נתנה להתבע בעד אחד [דצריך שני עדי סתירה כדתנן במשנה ג' פרק ו' דסוטה] מגלגלין. ממון שניתן להתבע בעד אחד [להשביעו] אינו דין שמגלגלין. גמ'. ומ"ש הר"ב דכתיב ואמרה האשה אמן כו' כדתנן סוף פ"ב דסוטה. ועיין שם:

וזוקקין. גוררין. לשון הר"ב ורש"י במ"ג פרק ו' דשבועות:

משנה ו

כיון שזכה זה כו'. כתב הר"ב לפי שבמשיכת המוכר הסודר כו'. כדכתיב (רות ד':ז') שלף איש נעלו וגו'. ומ"ש הר"ב ובלבד שלא יהיה מטבע או פירות כו' וטעמא דמטבע כתב הר"ב משום דדעתיה דאינש אצורתא וכו' וצורתא עבידא דבטלה. גמ' פ"ד דב"מ דף מ"ה. ופירש"י שהמלך פוסלה וגוזר לצור צורה אחרת. הלכך ה"ל כדבר שאינו מסוים ושלם. דממעטינן דבר שאינו מסוים מדכתיב נעל. ע"כ. וטעם דבפירות לא. מדכתיב נעלו נעל אין מידי אחריני לא. ב"מ דף מ"ז. וע"ש רפ"ד. וקשה אדפי' הר"ב ברישא כל הנעשה כו' כל הנשום כו'. דהיינו כל מטלטלין כו' ולפירש"י לא קיימא ההיא אוקמתא דכל הנשום למ"ד אין קונין בפירות. דהא בעינן נעל אין. מידי אחרינא לא. ומוקמינן

משנתינו שנתחייב לו דמי פרה. ואח"כ קונה חמור באותן דמים שכבר נתחייב לו מהפרה. וכיון דקנין כזה אינו מצוי ולא שכיחא. לא תקנו בו רבנן שלא יהיו מעות קונות. והתוס' שמקיימים אוקמתא דכל הנשום אפי' למ"ד אין קונים בפירות. לא אמרו אלא בבהמה דוקא. שהבהמה כנעל דומה הואיל ומשתמשין בה וחזי למלאכה. ע"כ. וראיתי להר"ן שכתב וז"ל כל הנשום כו' דהיינו כל מטלטלים כו'. ואשמועינן דתורת חליפין הוו במטלטלים. ולמימר דאע"ג דליתנהו כלי אלא מטלטלים בעלמא הוי חליפין. ולהא מלתא נעל לאו דוקא. עכ"ל. והב"י ח"מ סי' קצ"ה שנראה מדבריו שסובר דלהר"ן לא מרבינן אלא בהמה. אשתמיטתיה לשון הר"ן דהכא. וגם לא דייק בלשון השני שהביא עצמו מהר"ן דפ' הזהב. ואין להאריך בזה. והרמב"ם מפרש כל הנשום כו'. כגון שיאמר אדם אלו בהמות או זו השדה שוים כך וכך לטרות מפלפלין. לפיכך כשהחליף הפלפלים עם הבהמה כו' ולא יתקיים הקנין לא בפירות וכו'. ע"כ. ול"ק לפי דלדבריו הראשונים אין הקנין כמו ק"ס שבו אמרו שאין קונים בפירות דאמעיטו מנעל. אבל דבריו הראשונים בתורת שווי דמים הן. וס"ל דבכי הא כ"ע ס"ל דקונין זה את זה. וכמ"ש ברפ"ה מהלכות מכירה. ומ"ש הר"ב וכל הדברים כו'. וקרקעות דשלף איש את נעלו אחלקת השדה הוא. כדכתיב בהדיא בקרא. והר"ן שהוצרך להביא ראיה מן התוס' דתניא החליף קרקעות בקרקעות כו'. קרקעות בקרקעות איצטריך ליה. וכתב הר"ן ותנא דמתני' דמפרש לה במטלטלין. אורחא דמלתא נקט. שדרך המטלטלים להחליפם תמיד. משא"כ בקרקעות ע"כ. ומ"ש הר"ב אם לקח אדם מטבע בלא משקל כו' דהא גלי דעתיה דלאו אצורתא קפיד הואיל ולא שקל ולא מנה. כ"פ הרמב"ם. וקשה בעיני דהרי אפשר שאע"פ שלא שקל ולא מנה. שאעפ"כ עיקר דעתו על הצורה. אלא שאינו חושש כמה הם. ובגמ' דב"מ פ"ד דף מ"ז אמרינן טעמא דד"ת מעות קונות. אלא חכמים תקנו משיכה גזירה שמא יאמר נשרפו חטיך בעליה כו' כמ"ש הר"ב שם משנה ב' ומלתא דשכיחא גזרו ביה רבנן ומלתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן. וכן העתיק בפ"ה מה' מכירה. ועיין מ"ש ברפ"ה דב"מ. ומ"ש ואין שום דרך שיועיל בקנין המטבע כו' אלא להקנותו אגב קרקע. שהוא מועיל כדאשכחן בעובדא דרב פפא בגמ' פ"ד דב"מ דף מ"ו. ונ"ל טעמא דקרא דילפינן מיניה קנין אגב במתני' דלעיל הכי כתיב. (ד"ה ב' כ"א) ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערים מצורות. ואין לנו להוציא המטבע מכלל דלכסף ולזהב. ופירוש בקניית מטבע שכתב הר"ב היינו שיזכה במטבע עצמה ואם נאבדה נאבדה לו. אבל ודאי כשמשך מטלטלים נתחייב במשיכתו דמי המכירה. כ"כ ב"י סוף סי' ר"ג. ונראה בעיני דמשום קנין מטבע נהגו עלמא לכתוב בכל ק"ס שהוא באגב. [*ונ"ל שלשון

הר"ב מסורס שמ"ש וכל כו' עד בחליפין צ"ל אחר ולא מנה]. או חמור בשור. עיין כיוצא בזה רפ"ח דסוטה:

רשות הגבוה בכסף. גמ' מ"ט. ונתן הכסף וקם לו. ועיין מ"ש במשנה ו' פ"ד דמעשר שני. [*וכתבו התוס' בפ' י"ח דשבת דף קכ"ח שאין הפסוק כן. אלא ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו (ויקרא כ"ז:ט"ו). ואשכחן שמקצר ואומר בל' אחר קצר כהאי דפרק הדר כו' ופרק הרואה כו']:

ורשות ההדיוט בחזקה. לשון הר"ב. כלומר. עד שימשוך. וכן פירש"י ורמב"ם. ור"ל דחזקה לאו דוקא אבל משיכה נמי לאו דוקא. אלא טעמא [משום] דרישא במשיכה איירי. ועוד עיין מ"ש במשנה ד'. ומ"ש הר"ב ואם נתן ההדיוט דמים כו'. וצריך לקבל עליו מישפרע. עיין במשנה ב' פרק ד' דב"מ:

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. פירש הר"ב האומר שור זה עולה כו'. הכי איתא בברייתא בגמ'. ותמיהה לי דהא במקח וממכר נמי משכחת לה כדתנן במ"ב פ"ח דערכין. אמר אחד הרי היא שלי כו'. חזר בו של נ' ממשכנין מנכסיו כו'. שנמצאת למד. דבדבורו בעלמא נתחייב להקדש. וכ"ת דרבותא קמ"ל דאפילו נותן מתנה להקדש זוכה באמירה. וכ"ש כשהוא דרך מקח וממכר. דאיידי דקני מקני. דאכתי תקשה לך. א"כ רשות הגבוה בכסף ל"ל כלל תיפוק לי דבאמירה בלחוד קנה ההקדש. ומיהו בזה כתבו התוס' דלא שייך לומר אמירתו לגבוה. אלא כששם הדבר בפחות משויו שמתכוין לוותר להקדש [וכ"ש בחנם]. בכי הא שייך לומר אמירתו לגבוה כו'. אבל כשמוכר הדבר בשוויו. ולא נתכוין לוותר כלל. לא שייך אמירתו כו' ולא יתחייב באמירה כלל. ע"כ. ולפי זה מתני' דערכין דוקא כשנראה שמתכוין לוותר היא שנויה. וצ"ע. ולהמגיד ברפ"ט מהלכות מכירה הא דערכין מדבריהם היא שהחמירו לחייבו בדבור בעלמא. שאין זה כנדר גמור. ולפ"ז א"ש דברייתא מפרשא למתני' שאומר שור זה עולה דהוי נדר גמור. והוא מדין תורה כמו רשות הגבוה בכסף שהוא ג"כ דין תורה. והכ"מ כתב שם דדברי התוס' יותר נכונים. אבל לדעתי צריכין לדחוק במתני' דערכין:

משנה ז

כל מצות הבן על האב. [*פי' הר"ב כל מצות הבן המוטלות על האב הכי מפרשים בגמרא ודלא כדמשמע לכאורה דר"ל כל מצוה דמחייב ברא למעבד לאבא. דליתא דהא אף נשים חייבין כדלקמן בד"ה אחד כו' ונ"ל דתנא דעקים לישנא וקתני מצות הבן אע"ג דה"ל למתני כל מצות האב. לאשמועי' דאלו המצות שחייב האב לבנו הם ג"כ מצות הבן עצמו שכולן אם לא עשאן לו אביו חייב הוא בעצמו לעשותן כדילפינן בגמ'. מיהו בסיפא

לא קתני הך לישנא אלא מכח איידי דרישא דהא לא שייך לומר שמצות כבוד ומורא אף על האב לומר שיתחייב להכריח לבן לקיימם דהא לכ"ע האב שמחל על כבודו כבודו מחל כדאיתא בסוגיין דף ל"ב. עוד] כתב הר"ב למולו לפדותו כו'. וכולהו ילפינן להו בגמ' מקראי למולו דכתיב (בראשית כ"א:ד') וימל אברהם את יצחק בנו ומילה אין זמנה אלא ביום כדתנן במשנה ד' פ"ב דמגילה ולפיכך הנשים פטורות. ובגמ' יליף לה אפילו למ"ד דזמנה בין ביום בין בלילה. מדכתיב (שם) כאשר צוה אותו אותו ולא אותה. ואין צו אלא מיד ולדורות כדכתיב (במדבר ט"ו:כ"ג) מיום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם. לפדותו דכתיב (שמות ל"ד:כ') כל בכור בניך תפדה. ואיהי לא. דכתיב תפדה תפדה. כל שמצווה לפדות א"ע מצווה לפדות אחרים פי' מל' תפדה ילפינן נמי דהיכא דלא פרקיה אבוה מחויב לפדות א"ע. ופירש הר"ן דל' תפדה משמע תפדה אחרים. או תפדה עצמך. ע"כ. והשתא דריש שאין בכלל המצוה לפדות לאחרים מי שלא שייך בו ג"כ לפדות עצמו דהא תרווייהו במשמעות. כך נ"ל. ללמדו תורה. דכתיב (דברים י"א:י"ט) ולמדתם אותם את בניכם. ואיהי מנלן דלא. דכתיב ולמדכם. ולמדתם: כל שמצווה ללמוד. מצווה ללמד וכו'. והאשה אינה מצווה ללמוד. כדפירש הר"ב במשנה ג' פ"ג דברכות. ה"נ דרשינן דהיכא דלא אגמריה אבוה מחייב איהו למגמר נפשיה. דכתיב ולמדתם. פי' הר"ן דבכלל ולמדתם הוא. שכיון שהוא מחוייב ללמד לאחרים. יש לו ללמוד תחלה. ע"כ. ודלא כפירש"י. דמקרא אחרינא יליף לה. והשתא דריש דאין בכלל ללמד לאחרים. אלא אם יש ג"כ בו המצוה דללמוד לנפשיה. דהא תרווייהו במשמע. ללמדו אומנות. להשיאו אשה. דכתיב (ירמיהו כ"ט:ו') קחו נשים וגו' וקחו לבניכם נשים. והכא לא צריך למעוטי לאשה דלא. דהא קחו נשים כתיב. וללמדו אומנות. דכתיב (קהלת ט':ט') ראה חיים עם אשה. אם אשה ממש היא. כשם שחייב להשיאו. כך חייב ללמדו אומנות. אי תורה היא. כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות. להשיטו בנהר. חיותיה היא. שמא יפרוש בספינה ותטבע. ויסתכן. אם אינו יודע לשוט:

וכל מצות האב על הבן. פי' הר"ב שהם מורא וכבוד. מורא. לא ישב כו'. כללים הם. ולדוגמא נקטינהו כמ"ש הרמב"ם. ומה שכ' הר"ב ולא יכריע את דבריו. פירש"י אם היה חולק עם אחר בדבר הלכה. לא יאמר נראים דברי פלוני. והרמ"ה כתב זה אין צריך. דהיינו. סותר את דבריו. אלא אפי' נראין לו דברי אביו. אין לו לומר נראין דברי אבא. שנראה כמכריע דברי אביו אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקים ישיב. טור י"ד סי' ר"ס [צ"ל ר"מ]:

אחד אנשים כו' חייבין. דכתיב. תיראו. ומה ת"ל איש שהוא סיפק בידו לעשות. אשה רשות אחרים עליה. ברייתא בגמ'. [*ופירש"י סיפק. יכולת שאין מוחה בידו. רשות אחרים. בעלה]:

וכל מצות עשה שהזמן גרמא. כתב הר"ב כגון כו' וציצית פי' בתוספות כמ"ד כסות לילה פטור מציצית מדכתיב (במדבר ט"ו:ל"ט) וראיתם אותו. ואפי' למ"ד ציצית חובת טלית הוא ואפי' מונח בקופסא חייב בציצית. ועוד דבירושלמי [אמרי'] כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית. אפ"ה חשיב לה זמן גרמא כיון שחיובו תלוי במה שהזמן גרם לבישתו ביום יש לה לחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב:

ונשים פטורות. כדגמרינן מתפילין מה תפילין נשים פטורות [כמפורש במשנה ג' פ"ג דברכות] אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות. גמ':

וכל מ"ע שלא הזמן גרמא. כתב הר"ב כגון מזוזה כו'. מזוזה מפורש במ"ג פ"ג דברכות. מעקה. אע"ג דאית ביה לאו ולא תשים דמים (דברים כ"ב:ח'). וא"כ תיפוק ליה דנשים חייבות משום הלאו. מסיק הר"ן דלאו ועשה אינם באים כאחד. דלא תשים דמים ההוא כשבנה ע"מ שלא לעשות. ואעפ"כ מחוייב אח"כ לעשות מעקה משום העשה. אבדה. נמי לאו דלא תוכל להתעלם (שם) כשנטלה ע"מ שלא להחזירה עבר הלאו. ומ"מ מחוייב לקיים העשה דהשב תשיבם (שם) שילוח הקן. אם נטלה ע"מ שלא לשלחה עובר משום לא תקח האם (שם) ואח"כ חייב בעשה דשלח לרבנן לאו מעיקרא משמע. כדמוכח בפ' שילוח הקן (חולין דף קמ"א). ע"כ:

וכל כו'. כתב הר"ב הני תרי כללי לאו דוקא כו'. ומה שאמר כל אמנם ר"ל הרוב. הרמב"ם. ומ"ש הר"ב שהרי מצה בליל פסח. דזמן גרם ונשים חייבות. כדאיתא בפסחים [דמ"ג] נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר (שם ט"ו) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. כל שישנו בבל תאכל חמץ. ישנו בקום אכול מצה. ונשים איתנהו בבל תאכל חמץ דמצות ל"ת הוא. ושמחה במועדים. דכתיב (שם) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך. רש"י. והקהל בחג הסוכות כדכתיב (שם ל"א) הקהל את העם האנשים והנשים. ומ"ש הר"ב דת"ת כו' ממ"ע שלא הזמן גמרא ונשים פטורות. ת"ת פירשו בפ"ג דברכות. פריה ורביה כת"ק דסוף פ"ו דיבמות דהלכתא כוותיה. פדיון הבן מפורש לעיל.

וכל כו. כתב הר"ב וילפינן לה מדכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו' לכל עונשין וכו'. פירש"י ולאוין עונשי מלקיות הן.*) [ובגמ' אי מהכא אימא דוקא משום כפרה חס רחמנא עלה פי' התוס' כגון עריות דכתיב בנשים עונשין. כתב רחמנא (שמות כ"א:א') אשר תשים לפניהם השוה וכו' לכל דינים ועיין בתוס' ספ"ק דב"ק דט"ו. ואי

מהכא ה"א משום דחיותא הוא דאי אין עליה דין הכל גוזלים אותה והיא גוזלת אחרים והכל בדילין הימנה כתב רחמנא (שם) והמית איש או אשה בשור המועד שהרג השה וכו'. ואי מהא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא אבל הנך תרתי אימא לא. צריכא]. ועמ"ש במ"ז פ"ד דב"ק:

וכל מצות לא תעשה כו'. כתב הר"ב והאי כללא דוקא כו' וכ"כ הרמב"ם. ואין להקשות מדפי' בפ' בתרא מ"ד דלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולים. דהא אמרי' בגמ' פ"ט דיבמות דפ"ד. דכל היכא דהוא מוזהר. היא מוזהרת. שכשם שהכהן מוזהר שלא ליקח אשה זונה וחללה. כך היא מוזהרת שלא תשאנו. וכל היכא דהוא לא מוזהר. כגון חלל בכשרה היא לא מוזהרת שנמצאת אומר דגם בזה הושוה האשה לאיש:

חוץ מבל תשחית. כתב הר"ב זקנך ולא זקן אשתך אפי' העלתה זקן. רש"י:

משנה ח

הסמיכות וכו'. לשון התוס' נראה דמהגשות ואילך מיירי בכהנים וכו'. אבל סמיכות ותנופות איירי בישראל. ע"כ. ובגמ' סמיכות. דכתיב (ויקרא א') דבר אל בני ישראל וסמך. בני ישראל סומכין. ואין בנות ישראל סומכות. תנופות. דבר אל בני ישראל והניף (שם כ"ג) בני כו'. הגשות. זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן (שם ו') בני כו'. קמיצות והביאה אל בני אהרן. וקמץ (שם ב'). הקטרות. והקטירו אותו בני אהרן (שם ג'). הקבלות. והקריבו אותו בני אהרן (שם א') ואמר מר והקריבו. זו קבלת הדם. המליקות. דכתיב (שם) ומלק והקטיר. אתקש מליקה להקטרה. כמ"ש במ"ה פ"ו דזבחים. ואע"ג דלא אתקש אלא עולה. בני אהרן גלוי מלתא בעלמא הוא תוס' שם דס"ה. והזאות. אי דפרה אלעזר כתיב בהאי דפנים [שלא על מזבח החיצון] משוח כתיב בה. אלא הזאה דבן עוף [חטאת דכתיב בה והזה] אתיא בק"ו. ומה בן צאן שלא קבע לו כהן בשחיטתו. [שהשחיטה כשרה בזר כדתנן ריש פ"ג דזבחים] קבע לו כהן בהזאתו. בן עוף שקבע לו כהן למליקתו. אינו דין שיקבע לו להזאתו. פירשו התוספות שהרי בכל מקום טעון כהן בסוף יותר מבתחלה. דעיקר עבודה דקרבן הויא בסוף. והשתא הוי ק"ו מיניה וביה. ואין להביא בהאי ק"ו שום פירכא. ע"כ. וכתבו עוד דליכא למעוטי נשים מכל הני משום דאינן כשרים אלא ביום [כדתנן במשנה ה' פ"ב דמגילה] והוו מצות עשה שהזמן גרמא דהנשים פטורות. דמ"מ איצטריך למעוטינהו ולמיפסל הקרבן. וסמיכה. אע"ג דודאי לא מפסל קרבן בסמיכתה. איצטריך למעוטי משום דכתיב וסמך ושחט וסד"א אתקש סמיכה לשחיטה וכי היכי דשחיטה כשרה בנשים כדתנן בזבחים (רפ"ג) אף סמיכה כשרה בנשים. ותנופה נמי איצטריך למעוטי כיון דאשכחן סוטה ונזירה דמניפות. וא"ת

תיפוק ליה דכל הני אינן כשרות בנשים לפי שהם מחוסרי בגדים דפסולים לעבודה [כדתנן ברפ"ב דזבחים] וי"ל דמיירי שלבשו הבגדים אי נמי י"ל כיון שלא נצטוו בבגדים לא הוו מחוסרי בגדים. ע"כ:

הקבלות וההזאות. והולכה וזריקה [דעבודות הן כדתנן ספ"ק דזבחים] לא קתני דהולכה בכלל קבלה. שהרי מן והקריבו הכהן נפקא כמו קבלה [כדלעיל] וזריקה בכלל הזאה. תוס'. ומלשונם מוכח דגרסי קבלות קודם הזאות. וכן ראוי. וכך הוא בירושלמי:

חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות. סוטה מפורש רפ"ג דמסכת סוטה [דף י"ט]. ונזירה מפרש בגמ' אתיא כף כף מסוטה. וז"ל הרמב"ם לפי שנאמר בסוטה (במדבר ה') ונתן על כפיה את מנחת הזכרון ונאמר בנזיר (שם ו') ונתן על כפי הנזיר. ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן שוה למה שנאמר בתחלת הפרשה (שם) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר. ע"כ:

משנה ט

כל מצוה שהיא תלויה בארץ. פי' הר"ב שהיא חובת קרקע. פירש"י שמוטלת על הקרקע או גדוליו. כגון תרומות. ומעשרות. חלה. לקט. שכחה. ופיאה. שביעית. חדש. ערלה. כלאים. [*עכ"ל. ונראה בעיני דלפי שגדולי קרקע היה מקום לבעל הדין לומר שאינם פטורים בח"ל. ולהוי בכלל חובת הגוף. מש"ה דייק מתני' למיתני בלשון תלויה בארץ. ולא חובת קרקע. אלא כל דתליא בארץ כלומר שהן גדוליו. ואע"ג דלישנא דתלויה [בארץ] ס"ד דהמקשן בגמרא. דר"ל שנכתב בו ביאת הארץ ומש"ה מקשה. ודחינן דר"ל חובת קרקע. וא"כ ה"ל לתנא לשנות להדיא חובת קרקע. אלא מהטעם דפרישית הוא דתני תלויה בארץ]:

אינה נוהגת כו'. לקמן אפרש מנלן:

ושאינה תלויה בארץ. פי' הר"ב שהיא חובת הגוף. פירש"י אינה מוטלת על הקרקע ולא על גדוליו. אלא על גופו של אדם. כגון שבת. תפילין. ע"ז. פטר חמור. מילה. עריות. וכיוצא בהם:

נוהגת בין בארץ כו'. דת"ר אלה החוקים. אלו המדרשות. והמשפטים. אלו הדינין. אשר תשמרון. זו משנה. לעשות זה מעשה. בארץ. יכול לא יהא נוהג אלא בארץ. ת"ל כל הימים. אי כל הימים. יכול יהא נוהג אפי' בח"ל. ת"ל בארץ. אחר שריבה הכתוב מיעט. צא ולמד ממה שאמור בענין [על איזה מהם הכתוב אומר כל הימים] אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וגו'. מה עבודה זרה מיוחדת שהיא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ. בין בח"ל. אף כל שהיא חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל:

חוץ מן הערלה והכלאים. [*לשון התוס']. בירושלמי פריך אמאי לא תני לה חלה [כדתנן במשנה ח' פ"ד דחלה] ומשני לפי שאינה בעיסה של נכרים. ולא מיירי מתני' אלא בדברים הנוהגים בישראל ובנכרים. וקשה אמאי לא פריך נמי התם אמאי לא תני תרומה ומעשר. כדפריך מחלה. וא"ל לפי שאינה אלא מדרבנן. דהא חלה נמי בח"ל. אינה אלא מדרבנן. ואפ"ה בעי אמאי לא תני חלה ולא משני לפי שהיא מדרבנן. וי"ל דלהכי בעי מחלה. לפי שגזרו על חלה בכ"מ. אבל על תרומה ומעשר לא גזרו במקומות הרחוקים מא"י אלא דוקא אעיירות הסמוכות לארץ. והיינו טעמא דגזרו על החלה בכ"מ טפי מתרומה ומעשר. לפי שהחלה דומה יותר לחובת הגוף. שהרי החיוב בא ע"י גלגול שאדם עושה. והלכך דין הוא שינהג בכ"מ אפי' בח"ל. אבל תרומה ומעשר אינן מוטלות אלא על מי שיש לו קרקע ודמי טפי לחובת הארץ. ע"כ. ואע"פ שמי שקנה טבל. ודאי שנתחייב לעשרן. מ"מ עיקר החיוב ותחילתו היא על בעל הקרקע:

הערלה וכלאים. עיין בפי' הר"ב דסוף ערלה:

רבי אליעזר אומר אף מן החדש. כתב הר"ב שנאמר בכל מושבותיכם [כו'] ות"ק מפרש בגמ' דס"ל דלאו למימרא בכ"מ שאתם יושבים. אלא לומר שאף בארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו בגלגל שכבשו ושחלקו עד שנתיישבו בה. והכיר כל אחד את שלו. ומ"ש הר"ב והלכה כר"א וכ"כ הרמב"ם וז"ל הרי"ף והרא"ש דסתם לן תנא כוותיה בסוף מסכת ערלה. ומכאן סתירה לדברי הכ"מ שכתב דבתרי סדרי איכא סדר. כמו שהעתקתי דבריו בריש פ' בתרא דסוטה. וראיתי בכ"מ פ"י מה' מאכלות אסורות. שאחר שכתב דפסק כסתם משנה כתב ובמנחות פ' ר' ישמעאל אמרי' דרבנן דבי רב אשי סברי חדש בח"ל דאורייתא. ע"כ. ובאמת שמזה תימה על הרי"ף והרא"ש דבפ' ר"י דס"ח רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע כו' קסברי חדש בח"ל דרבנן שמעינן דההוא דערלה לא מכרעא. אלא דאנן אית לן למעבד כרבנן דבי רב אשי דבתראה ומרא דגמ' הוא. [*ותו איכא התם דרבינא אמר. שאמרה לו אם. שאביו ס"ל חדש בח"ל דאורייתא ומדרבינא אמר להך מלתא ודאי דהכי ס"ל והוא בתראה ג"כ. ועיין מ"ש במשנה ה' פרק ז' דתמורה]:

משנה י

מטיבין לו ומאריכין לו ימיו. ל' הר"ב לעולם הבא. וכלומר שזוכה לעולם שכולו ארוך. שהרי אין שם קצור ימים כלל וכדפי' הר"ב בר"פ חלק. וא"ת דהיינו נוחל את הארץ. ל"ק דה"ק. דבעולם הזה מתקנין לו כדי להטיב ולהאריך ימיו בעולם הבא. כאביי [דאמר] בגמ' מתני' דעבדין ליה יום טוב ויום ביש פירש"י מי שעושה מצוה יתירה דהוה רובה זכיות מתקנין לו בעולם הזה יום טוב שנפרעין ממנו עונותיו וזהו תקון יום טוב לעולם הבא.

וכל שעונותיו מרובין דקתני מריעין לו. היינו דעבדין ליה הזמנת יום ביש שמשלמים לו שכר מצותיו כאן להיות מתוקן לו יום רע. ע"כ:

ונוחל את הארץ. פי' הר"ב ארץ החיים. ומסיים הרמב"ם ר"ל העוה"ב וכן ל' רש"י חיי העוה"ב והא דתנן בריש מסכת פיאה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא אלו הן כבוד אב ואם דליכא למימר דאפי' לא קיים שאר מנות דהא רובו עונות הוא ואמאי תנן דוקא לאלו. מוקמינן בגמ' שאם היתה שקולה פירוש הכף מאזנים ויש במחצה זכיות אחת מאלו מכרעה. פי' מכרעת את הכף כאלו הוי רובה זכיות ואינו צריך למצוה יתירה דמתני' אלא יש לו דין עושה מצוה יתירה:

וכל שאינו עושה כו'. פי' הר"ב שהיו עונותיו מרובין מזכיותיו ואינו עושה מצוה אחת שיהיה מחצה זכאי כו' וכ"פ הרמב"ם. ונראה בעיני שהוכרחו לפרש כן אע"ג דקשיין דיוקי דמתני' אהדדי דמרישא דפי' כל העושה מצוה אחת יתירה והכי איתא בגמ' שמעינן דבעינן מרובה בזכיות והשתא מפרשינן דלא בעינן אלא מחצה על מחצה. לפי שהכריחם לכך הא דאיתא בגמ' פ"ק דר"ה דף י"ז בינונים דהיינו שיש להם מחצה על מחצה בה"א ורב חסד מטה כלפי חסד. ובריש דמפרשינן כל העושה מצוה אחת יתירה. ואע"פ שכשהוא מחצה על מחצה סגי. לפי שהקב"ה מטה כלפי חסד. מ"מ אינו דומה צדיק מרובה בזכיותיו. למי שהוא בינוני אלא שעל ידי חסד אל יתברך נעשה כמרובה בזכיות. וכן מחלקים התוס'. וכלפי הא אמרו בגמ' דרישא מיירי ביתירה משום דבה מטיבין ומאריכין כו' על פי שורת הדין. אבל הכא בסיפא דתנן אין מטיבין כו'. לא רצו לפרש כשאין עושה יתירה דהא אפילו אין לו מצוה יתירה נמי מטיבין לו מצד החסד כדאמרן. ועיין ר"פ חלק. ובפ"ג דאבות משנה י"א. עוד שם סוף פ"ד.

אינו מן הישוב. כתב הר"ב והוי מושבו מושב לצים. גמ'. ופירש"י שזה שאינו באחת מאלו במה יתעסק אם לא בליצנות. ומ"ש הר"ב ופסול לעדות. גמ' ופירש"י דכיון שאינו מן הישוב. אין מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים:

פרק ב

משנה א

האיש מקדש. וניתני האיש קונה [כדתנן האשה נקנית] מעיקרא תני לישנא דאורייתא. [כמפורש שם] ולבסוף תני לישנא דרבנן דאסר לה אכולי עלמא כהקדש. גמרא. ריש פ"ק. ולשון התקדשי לי כתבו התוס' כלומר להיות לי. מקודשת לעולם בשבילי. כמו הרי

הן מקודשים לשמים. להיות לשמים. ופשטא דמלתא מקודשת לי מיוחדת לי ומזומנת לי ע"כ:

ובשלוחו. כתב הר"ב וילפינן שלוחו של אדם כמותו. מקרא דכתיב ושחטו כו' גמ'. והלא אינו שוחט אלא אחד. פי' הר"ן דנפקא לן מדכתיב תזבח שלא יהו שנים שוחטין זבח אחד כדאיתא בחולין בפרק השוחט (חולין דף כ"ט ע"ב). ואפי' הכי אמר רחמנא ושחטו. דמשמע שכולם ישחטו. והיינו משום שהוא שוחט בשביל כולם ובשליחותם. ושלוחו של אדם כמותו. ע"כ. וגם הרי"ף כתב דמושחטו ילפינן. וכתב עליו הר"ן מיהו בגמ' מסקינן דמהאי קרא לחוד ליכא למגמר לכל התורה. דמה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח. ואדרבא ע"י שליח דוקא. ולא ע"י הבעלים. אלא דבגירושין נמי ילפינן שליח מדכתיב ושלחה ומבינייהו דהיינו מגירושין וקדשים ילפינן לכל התורה כולה וכו'. והרי"ף כתב להך דרשא משום דתנא בה בהדיא מכאן אמרו ששלוחו של אדם כמותו. ומיהו לאו דוקא. דמינה בלחוד לא ילפינן הכי. אלא מבינייהו דידיה ודגירושין כדכתיבנא. ועיין מ"ש במ"ד פ"ו דב"ק והא דברפ"ק דתרומות כתב הר"ב גם אתם. גם לרבות שלוחכם. מסקינן נמי בגמ' דלא אצטריך אלא משום אתם. מה אתם בני ברית כו':

האיש מקדש את בתו כשהיא נערה. ולא היא. ואע"ג דרבנן פליגי עליה דר' יהודה בגירושין כדתנן במ"ב פ"ו דגטין שאני קדושין דמדעתה. דהא בעינן דעת המקנה הלכך אביה ולא היא. שהתורה זכתה לו. אבל גירושין שישנן בע"כ בין היא בין אביה. דמה לנו ולדעתו כי מקבל ליה איהו. נמי בע"כ הוא. גמ':

כשהיא נערה. דמדזכאי בכסף קדושיה כדתנן במ"ד פ"ד דכתובות. סברא הוא דאיהו נמי מקדש. דהשתא אביה מקבל כסף קדושין ואיהי תקדש נפשה. תוס' שם דף מ"ו:

התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בזו. גמ' מאן תנא התקדשי הוא דהוי פרטא. אבל בזו בזו. [*וכן לשון רש"י. ואע"ג דבמתני' נשנו בויו"ו לאו דוקא. ועיין מ"ש במ"ג פ"ה דשבועות בד"ה רמ"א כו'] לאו פרטא היא. אמר רבה ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל א' וא' במ"ג פ"ה דשבועות. ויש לתמוה דהתם פסקו הר"ב והרמב"ם דלא כר"ש. וכן עוד במ"ז פ"ט דנדרים תנן סתמא כר"ש ודחוה מהלכה. ואילו הכא לא דחוה. וכן תמה הכ"מ בפ"ה מה"א. אבל בפ"ד מהלכות נדרים כתב שאפשר לומר דמדחזינן דבקדושין סתם לן תנא כר"ש ובשבועת הפקדון סתם לן תנא דלא כוותיה. אמרינן ראה רבי דבריו של ר"ש בקדושין ודברי ר"י בשבועת הפקדון. ואע"ג דבנדרים סתם לן כר"ש כיון דשבועות ונדרים בחדא שיאטי שייטי. אית לן למיסמך טפי אסתמא דשבועת הפקדון דאתיא כרבים מלמסמך אסתמא דנדרים דאתיא כיחידאי. ע"כ. ועוד נ"ל לפי דרכו של

הכ"מ דבתרי סדרי יש סדר. וכמ"ש במ"ט פ"ק. לענין נדרים ושבועות דבחדא שיאטי שייטי. הוה (מחלוקת ואח"כ סתם) [סתם ואח"כ מחלוקת]. ועוד נ"ל דהכא פסקו כר"ש כדכתב הר"ן דשקלו וטרו אמוראי אליביה. ע"כ. ואילו בשבועות שקלו וטרו אמוראי אליביה דרבי מאיר ורבי יהודה דפליגי אר"ש. ובנדרים לית שקלא וטריא כלל. אזלינן בתר שבועות דשייכים לנדרים טפי:

עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה. כתב הר"ב האי אחת מהן כו' עד והמקדש במלוה אינה מקודשת. ויהיב טעמא בגמ' דף מ"ז דמלוה להוצאה נתנה וכיון שרשאי להוציאם אינם של המלוה כלל ולאו מידי יהיב לה. ועמ"ש ברפ"ה דב"מ:

משנה ב

ונמצא של דבש. כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו עד אח"כ. שאילו ראתה אותו וקבלתו סברה וקבלה. טור סי' ל"ח ועיין לקמן:

[*]**של דבש**. פירוש משקה הנעשה מדבש שקורין מיד"ו. ובהדיא שנינו בפרק ג' דשבועות משנה ג' שבועה שלא אשתה יין. ושמן ודבש. וכמו שמצינו בשמות העצם שנקרא פרט בשם הכלל. והנולד על שם המולידו כמו ישראל ויהודה ודומיהם רבים. וכן כתבתי בפתיחה למסכת טהרות בשם הרמב"ם. ע"ש. אבל אין ראיה ממה שהדבש נמנה בשבעה משקים במסכת מכשירין פרק ו' משנה ד'. שכן לכל הפירושים שכתב הר"ב במסכת עוקצים פ"ג מי"א אותו דבש אינו כשנעשה ממנו משקה כי אם הדבש עצמו כמות שהוא. הוא נמנה בשבעה משקים ואפילו קרוש. כחכמים דבמשנה ב' פ"ג דמסכת טהרות. וכן הוא בהדיא ג"כ בלשון הרמב"ם שכתבתי במ"ז פ"ב דמסכת ע"ז בד"ה והדברניות כו'. אבל הדבר נלמד מענינו הוא. בכאן שפירושו המשקה הנעשה מהדבש ולא הדבש עצמו. דמסתמא להשקותה קאמר דומיא דיין. וכן נמי אין רגילות לתת בכוס של שתייה דבש שעדיין לא נעשה ממנו המשקה. וזה נ"ל פשוט וברור. ועיין בפ"ט דמסכת כלים משנה ח' בד"ה לשאר וכו'. ובזה מיושב תמיהת הב"י שעל דברי הרמב"ם ועל מעשה מהמרדכי שהביא בטור י"ד סי' ק"ג ועיין במסכת ע"ז פ"ה מ"ב]:

של זהב ונמצא של כסף. כתב הר"ב דאיכא דניחא לה בהא. גמ'. וז"ל הרמב"ם אפשר שדעתה ורצונה בזה הדבר הפחות לכוונת שום ענין יותר ממה שרוצה הדבר האחר. ע"כ. ועיין מ"ו פ"ה דב"ב. וז"ל התוס' כגון שצריכה כסף להשלים תכשיט של כסף שעושה:

רבי שמעון אומר אם הטעה לשבח מקודשת. פרכינן בגמ' ולית ליה לר"ש [מ"ו פ"ה דב"ב] יין ונמצא חומץ. חומץ ונמצא יין שניהם יכולים לחזור. ומפרקינן הב"ע כגון שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קדושין מפלוני שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף

והלך ונתן לו דינר של זהב. ומאי נמצא. דקא צייר בבליתא כשנתנו לשליח. מר סבר קפידא ומר סבר מראה מקום. והיכא דטעי איהי גופה מודה ר"ש:

משנה ג

בן עיר ונמצא בן כרך. ישיבת הכרכים קשה. שהכרך הוא מקום שווקים והיוקר מצוי בו ודוחק עוברים ושבים. רש"י:

כרך. מפורש במשנה ד' פ"ט דברכות:

שפחה גדלת. פירש הר"ב קולעת שער הנשים לשון התוס' כמו מגדלא נשיא. ע"כ. ולי משנה שלימה סוף פרק י' דשבת וכן הגודלת:

או ע"מ שאין לי ויש לו. דניחא לה באין לו [שפחה גדלת]. דמתוך שהולכת מבית לבית לקלוע. מספרת כל הדברים ממנה. תוס' [דף מט.]:

אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו. לשון רש"י אע"פ שאין הדבר כן אלא כמו שהוא עכשיו שאין תנאו אמת. ע"כ. ועיין במשנה ה' פרק דלקמן:

משנה ד

האומר לשלוחו כו' והלך כו'. עיין מ"ש בריש פ' דלקמן.

אינה מקודשת. דדוקא קא"ל במקום פלוני שיש לי שם אוהבים. ואם בא אדם לומר דברים עלי בפניהם. ימחו בידו. רש"י. ובגמ' ותנן נמי גבי גיטין [במשנה ג' פ"ו דגיטין] האומר תנו גט כו'. וצריכא דאי אשמועינן גבי קדושין משום דלקורבה קאתי. בהאי אתרא רחמי לי ולא ממלי מילי עלי וכו' אבל גבי גיטין דלרחוקה קאתי אימר לא אכפת ליה. ואי אשמועינן גבי גירושין בהאי אתרא ניחא ליה דנבזי. בהאי אתרא לא ניחא ליה. אבל גבי קדושין אימא לא אכפת ליה. צריכא. והשתא אתא שפיר דתנן הכא לרישא דמתני' דהתם ולא תנא נמי לסיפא האשה שאמרה התקבל כו'. וכתבוה הרמב"ם בספ"ז מה"א. וכן הטור סי' ל"ו לענין קדושין. דאפילו רישא אי לאו דצריכה לא הוה ליה למתנייה תרי זמני:

משנה ה

המקדש את האשה. משנה זו שנויה בפ"ז דכתובות [מ"ז]. וע"ש. ואמרינן בגמ' תנן נמי גבי כתובות כה"ג. הכא קדושין איצטריכא ליה תנא כתובות אטו קדושין. התם כתובות איצטריכא ליה תנא קדיושין אטו כתובות:

משנה ו

או אשה אחת בפחות מש"פ. וצריכא דאי אשמועינן ש"פ איידי דקא נפיק ממונא מיניה טעי אבל פחות מש"פ אימא יודע שאין קדושין תופסים בפחות מש"פ וכי קא משדר

סבלונות אדעתא דקדושין קא משדר. ואי אשמועינן הני תרתי משום דבין פרוטה לפחות מש"פ לא קים להו לאינשי. אבל קטן שקדש הכל יודעים שאין קדושי קטן כלום. אימא כי קא משדר סבלונות אדעתא דקדושין קא משדר. קמ"ל. גמ':

סבלונות. פירש הר"ב דורונות. ועיין עוד בפירוש משנה ה' פ"ט דב"ב. וכתב הרמב"ם כאן ובב"ב. ונגזר זה השם מסבל והוא נושא המשא שנושאים אותה מיד זה ליד זה. ע"כ. ובספר התשבי הוסיף. וכן פירש"י סבלות מצרים. משא מצרים. ונמצא משא בלשון מתנה כמו (בראשית מ"ג ל"ד) וישא משאות. פי' ויתן מתנות:

משנה ז

המקדש אשה ובתה. עיין משנה ד' פ"ג דיבמות:

אינן מקודשות. כתב הר"ב דאמר קרא ואשה אל אחותה לא תקח לצרור. בשעה שנעשו צרות זו לזו אין לך לקוחים אפי' באחת. גמ'. ופרכינן (א"כ כי כתיב) [א"ה היינו דכתיב] ונכרתו הנפשות. והרי אין כאן איסור אחות אשה. [משא"כ לר"ש מ"ד פ"ג דיבמות דדריש הכי כדפי' הר"ב שם דהתם הוי כרת משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. תוס']. אלא קרא בזה אחר זה. שבקדושין הראשונים היא אשתו. וקאמר אין קדושין תופסים באחותה. ואם בא עליה ענוש כרת. ומתני' דבבת אחת לאו מהאי קרא נפקא וסברא בעלמא הוא. כל שאינו בזה אחר זה. אפי' בבת אחת אינו. הלכך כיון דבאחות אשה לא תפסי קידושין. כי קדשינהו בבת אחת נמי לא הוי קדושין. ומ"ש הר"ב וה"ה לכל שאר עריות שיש בהן כרת כו'. ובגמ' פרק ג' דף ס"ז דאיכא למפרך אשת איש ואשת אח שיש להן היתר. אלא אמר קרא (ויקרא י"ח:כ"ט) כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו. הוקשו כל עריות כו'. חוץ מנדה. כמ"ש סוף פ"ד דיבמות ע"ש. וכתבו התוס' תימה אם לא תקח משמע שאין לקוחים תופסים בה א"כ אמאי תפסי קידושין בחייבי לאוין. כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. [כדמוכח סוף פרק ד' דיבמות ובשאר דוכתי] הא כתיב בהן לא תקח. וי"ל דלא ממשמעות דלא תקח דרשינן אלא משמע ליה דהכי פירושו דקרא. ואשה אל אחותה לא תקח בבת אחת פירוש לכל אחת ואחת יש דין אחות אשה ואסורה. ואחות אשה נפקא לן בפ' האומר דאין קדושין תופסים בה. דחייבי כריתות היא. ע"כ. ודקדקתי בפרק האומר. ולא מצאתי ממאי נפקא לן אחות אשה. ואדרבה התם כולהו חייבי כריתות מאחות אשה ילפינן. ופירש"י מאחות אשה דכתיב בה לא תקח לא תקדשנה. ע"כ. ול"נ דכמו דלרב פפא דהתם בפ' האומר [ס"ח ע"א] דיליף דאין קדושין תופסים בחייבי כריתות בק"ו מיבמה. ולדידיה פרכינן שאר חייבי לאוין נמי. ומשני רב פפא בהדיא כתיב בהו (דברים כ"א:ט"ו) כי תהיין

לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה. דהיינו שנואה לפי המקום וכו'. הכי נמי לסתמא דגמ' דמאחות אשה נפקא ומלא תקח. כי פרכת חייבי לאוין נמי כתיב בהו לא תקח. מצית למיהדר. בהדיא כתיב בהו כי תהיין. אלא דמכיון דרב פפא משני הכי אילפותא דידיה להכי קבעוה בגמ' בילפותא דידיה. וממילא נמי לסתמא דגמ' דמאחות אשה יליף:

כאחת אינן מקודשות. כתב הר"ב הא אחת מאשה ובתה כו'. וקבלה אחת מהן קדושין ע"י חברתה. וכן לשון הרמב"ם ור"ל גם בשביל חברתה. שחברתה עשתה שליח. והוא אמר לה אחת מכם ולא פירש. ולשון הטור סי' מ"א או שאחת עשתה שליח לחברתה לקבל קדושיה ונתן בידה וא"ל אחת מכם כו'. ועיין מ"ש במשנה ו' פ"ב דיבמות ובפרק דלקמן סוף מ"ח:

הרי כולכם כו'. כתב הר"ב דבגמ' מתרצא דאם אמר כלכם לא היתה שום א' מקודשת. וטעמא משום דהוי כאומר קני את וחמור. ואת וחמור לא קנה שהרי לא הקנה לזה בלא זה. וחמור לא קני את נמי לא קנה. והר"ן והמגיד ריש פ"ט מהלכות אישות האריכו ליישב אפי' למאן דאמר דאת וחמור קנה מחצה. דפלוגתא היא בב"ב [דף קע"ג] וקים לן כמאן דאמר קנה. ואין זה מענין כוונת החבור הזה להאריך בכך:

משנה ח

המקדש בחלקו וכו' אינה מקודשת. כתב הר"ב דכהנים משלחן גבוה קא זכו. ואמר קרא וזה יהיה לך וגו'. וכ"פ הרמב"ם. ותמיהני דכיון דקרא וזה יהיה לך כתיב. למאי צריכין לטעמא דמשלחן גבוה קא זכו. ובגמ' איתא הכי לימא מתני' דלא כריה"ג דדריש ומעלה מעל בה'. (ויקרא ה׳:כ״א) לרבות קדשים קלים שהם ממונו. אפי' תימא ר"י הגלילי. דע"כ לא אמר אלא מחיים. אבל לאחר שחיטה לא. מ"ט כי קא זכו. משלחן גבוה קא זכו. ובתר הכי תניא רבי יהודה אומר מקודשת. רבי יוסי אומר אינה מקודשת. אמר רבי יוחנן שניהם מקרא א' דרשו וזה יהיה לך וגו'. רבי יהודה סבר. לך ולכל צרכך. רבי יוסי סבר כאש וכו'. וצריך לומר דהאמת מפרשים. ובגמ' פרק קמא דבבא קמא דף י"ב לא נקט אלא משלחן גבוה קא זכו. ותו איתא בגמ' דלהכי תנן בחלקו משום ר"י הגלילי. דמחיים לא. [ועיין מה שכתבתי במשנה ט' פ"ד דבב"מ]. ומה שפירש הר"ב. מה אש אין אתה משתמש בו אלא לאכילה. כן כתב הרמב"ם. ודבר תימה בעיני שהרי למלאכה ג"כ אתה משתמש בו. וכן להתחמם במדורת עצים ואש. ובגמ' כאש מה אש לאכילה. אף הוא נמי לאכילה. ופירש"י כאש חלקו של אהרן הושוה לחלקו של מזבח. מה מזבח לאכילה. אף כהן לאכילה. ולא לדבר אחר. אינה מקודשת. כתבו התוס' ואם תאמר מי

גרע מהמקדש ע"מ שאדבר עליך לשלטון [במ"ו פ' דלקמן] דמקודשת אע"פ שלא נתן לה כלום אלא שעשה לה הנאה. וי"ל דלא דמי דהתם יכול ליטול שכר מדבורו והוי כאילו נתן לה פרוטה. אבל הכא הטובת הנאה אינה משלו. דהא ממון גבוה הוא ואינו יכול ליקח ממון מהנאה (שלו) [שעשה לה]:

במעשר שני. לשון הר"ב ובמעשר כתיב מעשר לה' הוא. בהויתו. יהא. קרא הכי כתיב (שם כ"ז) כל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא. והכי מייתי לה בגמ'. ולשון הרמב"ם וכתוב בתורה בענין מעשר לה' הוא. ע"כ. ומ"מ נראה דלא איצטריך אלא לר"י. אבל לרבי מאיר הא ס"ל מעשר שני ממון גבוה הוא. כדפירש הר"ב בריש מסכת מעשר שני וכן כתב רש"י בפירוש המשנה דמעשר שני כו' דקסבר ר"מ מעשר [שני] ממון גבוה הוא:

רבי יהודה אומר בשוגג לא קדש. ובהקדש סבר ר"מ דלא קדש. ואמרו בגמ' דר' יוחנן אמר בטעמייהו [תרתי] חדא לפי שאין אשה רוצה [אם היתה יודעת שהוא כן לא קבלתו לשם קדושין וה"ל קדושי טעות] וחדא לפי שאין שניהם רוצים. ופליגי אמוראי. רבי ירמיה אמר מעשר איהי לא ניחא לה משום טירחא דאורחא איהו ניחא ליה דנקני אתתא ממילא [בחנם בלא טורח]. והקדש תרווייהו לא ניחא להו דנתחיל הקדש על ידייהו. ורבי יעקב אמר איפכא מסתברא. דמעשר איהו נמי לא ניחא ליה משום אונסא דאורחא [דלא ניחא ליה דליהוי לה תרעומת עליה] והקדש איהי לא ניחא לה דלתחול הקדש על ידה. ואיהו מי לא ניחא ליה דנקני אתתא ממילא. [*]ואע"פ שעליו לשלם להקדש השתא מיהא ניחא ליה שמא אין לו משלו עכשיו כלום]. והא דבמזיד קדש. ופי' הר"ב הואיל ויוצא לחולין כו'. עיין מ"ש במ"ג פ"ק דבכורות]:

ובהקדש במזיד קדש. פי' הר"ב דכיון שידע שהוא הקדש כו'. לשון התוס' דר"מ לטעמיה. דאמר הקדש במזיד מתחלל. ומפיק ליה מקרא או מעלה מעל. ואין מעילה אלא בשינוי כלומר במזיד. דאם ירצה לגוזלו יקננו מיד. וזה שינה היכא דקדש במזיד. וראיה דדין מעלה מעל הוי במזיד. דכתיב גבי סוטה גבי איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל (במדבר ה':י"ב). והתם על כרחך במזיד קאמר. דודאי כשמזנה מזידה היא. וקרא דונתן הכסף וקם לו למצוה בעלמא. דבלאו כסף הוא מתחלל. אם ירצה לגוזלו. ומיהו במעשר קאמר ר"מ דבין בשוגג בין במזיד לא קדש. ובמעילה הוא דגלי קרא דבמזיד מתחלל. אבל מעשר כל היכא דאיתא שם מעשר עליו. ור"י סבר ממון בעלים הוא ולכך במזיד קדש דממונו הוא. אבל בשוגג לא. משום טירחא דאורחא. ע"כ:

משנה ט

המקדש בערלה כו'. והאי דלא תני אסורי ע"ז משום דבעי למתני מכרם וקדש בדמיהן מקודשת. ומיהו שייר חמץ בפסח ונותר ופגול שאם קדש בהן אינה מקודשת. מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. ע"כ לשון הר"ן. ותוס' כתבו דבקדשים לא קמיירי. ובחמץ סבירא ליה כר"י הגלילי דשרי בהנאה. [כדאיתא בפ"ב דפסחים דף כ"ג]. [*ועיין בפירוש הר"ב בריש פ"ג דערלה]:

המקדש בערלה. כתב הר"ב ערלה אסור בהנאה. דכתיב לא יאכל. אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע. גמ'. עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבלה. ופירש"י דמדאיצטריך לפרש בנבילה (דברים י"ד:כ"א) לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה למשרייה בהנאה. ולא נכתב בו אלא לא תאכלו. ש"מ לא תתננו איסור הנאה הוא. ובפסחים דף כ"א פרכינן עליה טובא. ע"כ:

בשור הנסקל. כתב הר"ב דכתיב ביה ולא יאכל את בשרו. ואת בשרו אע"ג דשחטיה. כעין בשר. גמ':

ובעגלה ערופה. כתב הר"ב דכתיב בה כפרה כקדשים. פירש"י וקדשים אסורים בהנאה שהרי מועלין בהן. ולא פרכינן אי מה קדש תופס את דמיו [כדלקמן] דאין משיבין על ההיקש. ע"כ:

בציפורי מצורע. כתב הר"ב והצפור השחוטה בלבד היא שאסורה בהנאה. וכ"כ הרמב"ם. גם רש"י אדרבי יוחנן דסבר משעת שחיטה. כתב והמשולחת מותרת. ואילו בדריש לקיש דאמר משעת לקיחה כתב נאסרו שתיהן עד שישלח המשולחת וקשיא לפי זה לישנא דצפורי מצורע. וכן תנן נמי במשנה ד' פ"ז דתמורה. והל"ל צפור. אבל התוספות כתבו וז"ל משעת שחיטה. פי' ומשולחת [נמי] מתסרא משחיטת חברתה עד השלוח. ואין לפרש משעת שחיטה בשחוטה ובמשולחת ליכא איסור כלל. דהא תנא צפורי מצורע דמשמע תרווייהו. ע"כ. ול' הרמב"ם בחבורו פי"א מה' טומאת צרעת. צפור המשתלחת מותר לטהר בה מצורעים אחרים. מאחר שנשתלחה ומותרת באכילה. אבל הצפור השחוטה אסורה בהנאה. ומאימתי תאסר משעת שחיטה. ע"כ:

ובשער נזיר. כתב הר"ב דאמר קרא קדש יהיה. גמ' אי מה קודש תופס את דמיו ויוצא לחולין. אף שער נזיר כו'. ובסיפא תנן דאינו תופס דמיו. ומשני מי קרינא קדש דמשמע שם קדושה קדוש קרינן משמע הוא קדוש. ועיין בפירוש הר"ב משנה ט' פ"ה דע"ז. ומ"ש שם בס"ד:

[*ופטר חמור. כתב הר"ב דאינו אסור אלא לאחר עריפה. דהא מוערפתו ילפינן. ומיהו אין כן הלכה כמו שאכתוב בס"ד במשנה ג' פ"ק דבכורות]:

וחולין שנשחטו בעזרה. כתב הר"ב דכתיב כי ירחק וכו'. יכול לא ישחוט ואם שחט יהא מותר. ת"ל כי ירחק וגו' וזבחת ואכלת. מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל ואי אתה אוכל במה שאתה זובח במקום קרוב. גמ'. ומרבינן נמי בגמ' דף כ"ח בעלי מומין שאינן ראוים להקרבה. וכן חיה וכן עוף. [ועיין משנה ד' פ"ז דזבחים מ"ש שם] ומ"ש הר"ב אותו אתה משליך לכלב כו'. פירש"י ודריש הכי אותו הוא דנאסרה ביציאת מחיצה ולכלב תשליכון אותו דמותר בהנאה. ולא חולין שנשחטו בעזרה הנאסרים ע"י כניסת מחיצה. דאסורים אף בהנאה. ע"כ. ובפ"ב דפסחים [דף כ"ב] ביאר דזה דאמר דנאסר ביציאת מחיצה משום דמהאי קרא ובשר בשדה טריפה. נפקא לן איסור [חוץ ל] מחיצה כגון הוציא העובר את ידו בשעת שחיטה בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע"ג):

מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. כתב הר"ב שאין לך דבר התופס את דמיו וכו'. ושביעית שנאמר קדש היא תופסת דמיה כהקדש גמ'. ותמה אני למאי איצטריך ע"ז הא הוו שביעית וקדש ב' כתובים כיון דמשביעית מצי למילף אע"ג דחולין מקדשים לא ילפינן ה"ל ב' כתובים שכן כתבו התוס' וז"ל תימה היכי הוו ב' כתובים הבאים כאחד. הא לא אתו שביעית מע"ז דאיכא למפרך מה לע"ז שכן אסורה בהנאה. וי"ל מ"מ לכתוב שביעית וניתי ע"ז מינה וכה"ג מקרי שפיר ב' כתובים הבאים כאחד בכמה דוכתי ולא בעינן שיהא כל אחד יכול ללמוד. ע"כ. וה"נ כיון דקדש משביעית מצית למילף הוו ב' כתובים. ונ"ל די"ל כיון דתפיסת דמים בשביעית לא כתב אלא בלשון קדש לא הוו ב' כתובים דהא קדש גופיה איצטריך למכתב. דאל"ה לא הוה ידעינן קדש הוא דבשביעית מאי ניהו:

מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. כתב הרא"ש וא"ת הא הני זוזי לאו דידיה נינהו שצריך להחזיר הדמים כיון שמכר לו איסורי הנאה. וי"ל דמיירי כשמכרו לנכרי. או לישראל והכיר בהם דהוו מעות מתנה. ע"כ:

משנה י

המקדש בתרומות. דתרומות לא משלחן גבוה זכו [כמו קדשים דמשנה ח'] כדאיתא בגמ' ספ"ט דיבמות דף פ"ז מלחם אביה תאכל. לחם הקנוי לאביה. פרט לחזה ושוק דמשלחן גבוה זכו ופירש"י תרומה היא קנויה לכהנים שאינה שירי שלחן מלך אבל שירי קדשים הרי הן כמשאת מאת פני אלהים שהן שירי שלחן:

ובמי חטאת. ל' הר"ב ובמי אפר חטאת. וכן ל' הר"ן ונראה דל"ג ובאפר חטאת. אבל ל' הרמב"ם ואפר פרה אדומה. והמים שהוא מזה עליו. וכ"כ בחבורו פ"ה מהלכות אישות. ומ"ש הר"ב וראוים למכרם כו' אבל שכר הזאה כו' אסור. כדתנן במשנה ו' פ"ד דבכורות. הכי איתא בגמ'. וכתב רש"י שכר הבאה ומלוי דמלתא דטירחא הוא ורחמנא לא רמיא עליה ושרי למשקל אגרא מקודשת. ומתני' דבכורות בשכר הזאה וקידוש דליכא טירחא ושכר למוד מצוה הוא ניטל והתורה אמרה (דברים ד':ה') ראה למדתי אתכם וגו' כאשר צוני וגו'. מה אני בחנם. אף אתם בחנם. ע"כ. ועיין מ"ש בזה בבכורות. וכתבו התוס' דמקרא ממש לא נפקא ליה. דהא לא שמעינן מיניה היכא דעבד בשכר דלא מהני. אלא אסמכתא בעלמא הוא דלא מהני אפילו דיעבד:

אפילו ישראל. כתב הר"ב ה"ק ואפי' ישראל שנפלו לו תרומות ומתנות כו'. דאי מתבואה ובהמה שלו לית ליה בתרומות ומתנות אלא טובת הנאה וטובת הנאה לאו ממון ועיין מ"ש בשם הכ"מ במשנה ג' בפי"א דנדרים. והא דכתב הר"ב שנפלו לו תרומות כו' מלתא דפשיטא הוא ולא איצטריך תנא לאשמועינן. אלא עיקר מלתא דמתני' בנפלו לו טבלים כו' והכי מוקים בגמ' בנפלו לו טבלים וכו'. וכתב רש"י וה"ה נמי דמצי לאוקמה בתרומה שנפלה לו כו'. אלא הא קשיא ליה. א"כ מאי קמ"ל מתני'. פשיטא דמקודשת. [ע"כ]:

פרק ג

משנה א

האומר לחבירו וכו' והלך וקדשה לעצמו. כתב הר"ב אמרינן בגמ' מאי והלך שהלך ברמאות. דאילו במשנה ד' פרק דלעיל דתנן האומר לשלוחו כו' והלך וקדשה במקום אחר שפיר תנן והלך. כלפי הא דעבר על דעת משלחו שא"ל וקדש לי במקום פלוני. ומ"ש הר"ב ולהכי תנן האומר לחבירו ולא תנן האומר לשלוחו. כלומר כהא דפ' דלעיל. ומסיק בגמ' דלעיל דתנן שלוחו הוי נמי לרבותא דקמ"ל דאפילו בשלוחו דטרח לבקש במקום אחר. הואיל ועשאו שליח לא אמרינן מראה מקום הוא לו. ולא משוי שליח אלא באותו מקום. ומ"ש הר"ב אלא שא"ל קדש לי אשה פלונית. פירש"י שלא שלחו לשם כך. אלא אם יזדמן לו במקום פלוני דרך אצלה:

מקודשת. ל' הר"ן וא"ת מאי קמ"ל. פשיטא וכי מפני שנהג בה מנהג רמאות לא תהא מקודשת. י"ל אה"נ דסד"א כיון שעשה שלא כהוגן לפקעו רבנן לקדושי מיניה כההיא דיבמות [ק"י ע"א] דאותבוהו אבי כורסיה וחטפה מיניה קמ"ל. א"נ סד"א קדושי טעות נינהו שאילו ידעה שהלה עשאו שליח לקדשה לא היתה מתקדשת לו קמ"ל. ובתוס'

פירשו דהכא בשאמר לה שליח. פלוני אמר לי לקדשך לו ואח"כ אמר לה הרי את מקודשת לי [והיא ידעה דקידשה לנפשו] דסד"א מקודשת לי לצורך המשלח קאמר. קמ"ל דמקודשת לשני. ע"כ. וכתב המרדכי בשם ר"ב דמיירי שלא קידש במעות המשלח דא"כ ה"ל כמו קדשה בגזל דאינה מקודשת. [ע"כ]. כדפירש הר"ב בפרק דלעיל משנה ז': **מקודשת לשני**. ובגמ' אמר רב לעולם. וז"ל הרמב"ם בפ"ז מה"א לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקודשת ותפסו בה קדושי שני ונעשית אשת איש ולאחר הל' יום כשיבואו קדושי ראשון ימצאו אותה אשת איש. ונמצא הראשון כמו שקדש אשת איש שאין הקדושין תופסין בה. ע"כ:

בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. ל' הר"ן תנא הכי לאשמועינן דלא תימא דכי אמרינן מקודשת לשני. ה"מ לחומרא בלבד דליתא. אלא מקודשת לשני לגמרי. ואין חוששין לקדושי ראשון [כלל] אבל בפירוש המשנה להרמב"ם ז"ל מצאתי ומה שאמר *)בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. חוזר לפסקא הראשונה והוא מה שאמר הרי את מקודשת [לי] לאחר ל' יום שהיא אוכלת בתרומה כל אותן ל' יום ואם אמר לה מעכשיו ולאחר שלשים יום אינה אוכלת בתרומה מעת שקבלה הקדושין. ע"כ. ונראה שהוא גורס ברישא בת כהן לישראל תאכל בתרומה. ומפ' כשלא בא אחר וקדשה וסד"א כיון שקבלה הקדושין לאחר ל' יום. אף מהיום לא תאכל בתרומה משום דמחלפא במקודשת מעכשיו ולאחר ל' יום דאף מעכשיו [לא] תאכל. קמ"ל דלא. עכ"ל הר"ן. [*וגירסת הר"ב תסייעה להר"ן בפירושו לדברי הרמב"ם. וכן צריכין אנו ג"כ לפירושו זה של הר"ן לדברי הר"ב]:

מקודשת ואינה מקודשת. ובגמ' א"ר לעולם. ואפי' לאחר ל' יום עומדת בספק קדושי שניהם ואסורה לשניהם בלא גט האחד. וטעמא משום דמספקא לן האי ולאחר ל' אי תנאה הוי אם לא אחזור בי בתוך ל' יהו קדושין מעכשיו. אם חזרה הוי ממאי דאמר מעכשיו. וקאמר איני אומר מעכשיו אלא התקדשי לי לאחר ל' יום [דכיון שלא גמר מעכשיו משמע שרוצה הוא לימלך אלא שאומר מעכשיו כדי שלא תוכל היא לחזור בה. הר"ן] הלכך לעולם היא בספיקא דאי תנאי הוא. קדושי ראשון חיילי קדושי שני לא חיילי. ואי חזרה הוא קדושי שני חיילי קדושי ראשון לא חיילי. ועיין מ"ג פ"ז דגטין:

בת ישראל לכהן וכו'. אגב דתנא ברישא תני נמי בסיפא אע"ג דפשיטא היא דהא תנא ליה מקודשת ואינה מקודשת. א"נ סיפא איצטריכא. דסד"א נהי דלענין ערוה חמורה חששו לקדושי שני לענין תרומה לא ניחוש. קמ"ל. הר"ן:

משנה ב

והוא יתן. עיין בפירוש הר"ב משנה ה' פרק ז' דגיטין:

על מנת שאתן לך מכאן וכו' ואם לאו אינה מקודשת. גמ' פשיטא. מהו דתימא לאו תנאה הוא ולזרוזי קאמר. קמ"ל. ופי' הר"ן כלומר דתנאי זה אע"פ שהוא מתנה אותו אף היא ודאי לא נתרצית אלא בכך וסד"א דלאו משום קפידא קא עבדה ושיהו הקדושין תלוין בזה אלא לזרוזי בלחוד שישלים לה תנאו הוא דאמרה בתוך שלשים יום. קמ"ל דקפידא הוי אם לא נתנם בתוך ל' [יום] אינה מקודשת:

[*לך וברי"ף **גריס ליך**. וכן לקמן. ומיהו אין קפידא כמ"ש במשנה ח' פי"א דנדרים]:

ויראה לה. אפי' איכא סהדי דיכול לאחזויי לה לא הוו קדושין עד דמחזי לה דלהכי אמר לה על מנת שאראך ולא אמר לה ע"מ שיש לי. דלא ניחא לה למסמך אסהדי עד דמחזי לה. ומכי מחזי לה אגלאי מלתא דמעיקרא תפסו בה קדושין. טור אה"ע סימן ל"ח בשם הרמ"ה:

ואם הראה לה על השלחן. פירש הר"ב שהיה שולחני. ופרכינן בגמ' פשיטא. ומפרקינן לא צריכא דאע"ג דנקיט דמי בעסקא. פירש"י בעיסקא למחצית שכר היו לפניו על שולחנו להחליף ולהשתכר. וכתב הר"ן ויש מי שפירש שאע"פ שהרויחו בכדי שיעשו לחלקו ק"ק זוז. אפ"ה אינה מקודשת. דכיון שלא הגיע זמן העסק ורווחא לקרנא משתעבד כדאיתא בהמקבל [דף ק"ה] לא חשיבי כשלו. ע"כ:

משנה ג

בית כור. עיין בפירוש הר"ב רפ"ז דב"ב ומ"ש שם:

על מנת שיש לי במקום פלוני כו'. ואם לאו אינה מקודשת. גמ' פשיטא. מ"ד א"ל מאי נפקא לך מינה. אנא טרחנא ומייתינא [התבואה לביתי] קמ"ל. וכתב הרמב"ם והרא"ש דה"ה נמי במעות. אם אמר על מנת שיש לי במקום פלוני. שאם אין לו במקום פלוני אינה מקודשת. ולהרמב"ם קדושי ספק הן בתרוייהו. דשמא יש לו במקום פלוני שאמר. ומתכוין לקלקלה:

ואם הראה בבקעה. פירש הר"ב ואע"ג דנחת לה לחכירות או לקבלנות. וכתב הר"ן אפילו באריסות בתי אבות. דמ"מ אינה שלו ואי מפסיד נמי יכול בעל הקרקע לסלוקיה וכדאיתא בב"מ [דף ק"ט]. ע"כ:

משנה ד

רמ"א כל תנאי כו'. לשון רש"י כגון הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז ולא פירש לכפול כו'. וכ"כ הרמב"ם. דר"מ חולק על אלו הבבות הקודמות שאומר ע"מ ומצריך ג"כ תנאי כפול. אבל אין הלכה כמותו בעל מנת כו':

תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן. כתב הר"ב ושמעינן נמי מינה דבעינן תנאי קודם למעשה. עיין מה שאכתוב בזה בספ"ז דב"מ. ומ"ש עוד וש"מ דבעינן הן קודם ללאו ונ"ל דמאי דבעינן הן קודם ללאו היינו שלא יהא מסיים דבריו בהן דבגמר דבריו אדם מתפיס. ונמצא מעשה קיים ותנאי בטל. כ"כ הר"ן פ"ז דגטין אהא דאתקין שמואל בגיטא כו'. ועיין מ"ש במשנה ג' פ"ק דנדרים. וכל הני דשמעינן בתנאי בני גד ובני ראובן ליכא בהו הכרח מן המקרא אלא הכפילא. אבל אינך איכא למימר דעובדא הכי הוה. וכבר כ"כ הר"ן דלא נהירא לומר דלא פליג ר' חנינא אלא בכופל כמ"ש רש"י. [וכ"כ הר"ב] אלא בכולהו פליג ולא חש לאפלוגי אלא בתנאי כפול משום דשארה לא צריכי טעמא דמעשה שהיה כך היה. אבל בכפל ודאי צריך טעם למה הוצרך לכפול התנאי. ע"כ:

שאלמלא כן יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו. פי' התוס' לא מיבעיא בארץ גלעד לא ינחלו דכיון שהיה להם יפוי כח בארץ גלעד אם יעברו דבשביל זה נתנה להם. א"כ דין הוא שהורע כחם אם לא יעברו אלא אפי' בארץ כנען שלא יפו כחם אם יעברו שהרי בשביל זה לא נתן להם בארץ כנען אפ"ה הורע כחם אם לא יעברו. אלמלא היתה הכפילות דואם לא יעברו ונאחזו בתוככם בארץ כנען. ובגמרא שפיר קאמר ליה ר"ח בן גמליאל לר"מ אמר לך ר"מ אי ס"ד לאו לתנאי כפול הוא דאתא. לכתוב ואם לא יעברו ונאחזו בתוככם. בארץ כנען ל"ל. ש"מ לתנאי כפול הוא דאתא. ור"ח בן גמליאל אמר אי לא כתב רחמנא בארץ כנען ה"א ונאחזו בתוככם בארץ גלעד אבל בארץ כנען כלל לא וכתבו התוס' דפשטיה דקרא הכי אם יעברו חלוצים בראשי הצבא להיות ראשונים במלחמה בשכר טובה זו שיעשו עם אחיהם תנתן להם ארץ הגלעד. ואם לא יתאמצו יותר מאחיהם ונאחזו ואי לא כתב בארץ כנען ה"א שאם לא יעברו חלוצים בראש המלחמה ולא יסייעו בכבוש הארץ אלא כשאר שבטים כלל וכלל לא יטלו מארץ כנען. קמ"ל דאעפ"כ יטלו וקשה דהיכי תיסק אדעתין שלא יטלו כלל בארץ כנען כיון שסייעו בכיבוש כמו האחרים. וי"ל דסד"א כיון שהוקצה ארץ כנען לשאר שבטים שהרי מאותה שעה ששאלו בני גד ובני ראובן ארץ גלעד נעשו כמי שסלקו עצמן מלחלוק בארץ כנען. ונימא שאם לא יקיימו תנאם לא יהיה להם חלק בה. קמ"ל בארץ כנען לומר שיטלו חלקם כשאר שבטים כאן וכאן. וא"ת לכתוב קרא בארץ כנען בלבד. ולא נכתוב ונאחזו בתוככם. וממילא ידענו כיון שנוטלים חלקם בארץ שהוקצה לשאר שבטים כ"ש שיטלו חלקם בארץ גלעד שלא הוקצה לשאר שבטים. וי"ל דאדרבא ה"א בארץ כנען שלא נתייפה כחם דין הוא שיטלו. אבל בארץ גלעד שנתייפה כחם בה יקנסו ממנה ולא יקחו בה כלל לכך נכתבו שניהם. ע"כ. ור"מ כל בתוככם כל היכא דאית לכו משמע. ועל כרחך לא

כתב בארץ כנען אלא למעוטי ארץ גלעד שלא יטלוהו כולה ע"פ מתנתו שנאמר ונתתם להם וללמדנו מכלל הן לא הוה שמעינן לאו. ותו בגמ' מייתי קראי דמוכחי כר"מ ואיכא דמוכחי כר' חנינא ומפרש להו אליבא דתרווייהו. ואין להאריך בזה:

משנה ה

כסבור הייתי. לא ידעתי*) מה הוא שמוש הכ"ף ואפשר שבלשון המשנה ג"כ באה הכ"ף להוראה זו במקום קו"ף שבלשון הגמ' קסבר. ובספר הרי"ף. ואמר סבור הייתי. וכן העתיק הר"ן:

מפני שלא הטעתו. פירש"י אלא הוא הטעה את עצמו. וכיון דלא פי' לאו כל כמינה דה"ל דברים שבלב. ע"כ. וכתב הר"ן ויש לתמוה למה נשנית משנה זו כאן. דלעיל בפרק האיש [מקדש מ"ג] גבי ע"מ שאני כהן ונמצא לוי וכו' דקתני סיפא וכולן אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש אינה מקודשת ה"ל למתנייה ונראה לי שסמכה ענין לפלוגתא דתנאי כפול לאשמועי' דאפילו ר"מ דבעי תנאי כפול ה"מ בשהתנה. דהואיל והתנה ולא כפל יש במשמע דבכל ענין יהיה המעשה קיים. אבל מי שגלה דעתו שעל דעת כך הוא עושה הרי הוא כאילו התנה וכפל והיינו דתנן מקודשת מפני שלא הטעתו הא הטעתו אינה מקודשת דבגילוי דעתא לא צריך כפילא. או שמא לר"ח בן גמליאל בלחוד תנא הכי לומר דאע"ג דלא בעי כפילא אפ"ה כל כה"ג מקודשת. ע"כ:

לאחר שיחלוץ לך יבמיך. כתב רש"י קסבר האי תנא אין קדושין תופסין ביבמה לשוק. ע"כ. וכלומר ר"ע היא דסבר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ואינה הלכה כמ"ש הר"ב בזה במשנה ג' פ"י דיבמות ובמשנה ה' פ"ב דסוטה [*ובר"ן נקט ליך. אע"פ שבהעתקתו למשנה העתיק לך ועיין לעיל במשנה ב']:

והוכר עוברה דבריו קיימים. כתב הר"ב בשם הרמב"ם דאין לו לבא עליה עד שיקדשנה קדושין שניים [*כ"כ בפירושו וכן בחיבורו] ומסיים בה בפ"ז מהלכות אישות כדי שיכניס אותה בקדושין שאין בהן דופי [*וצריכין לומר דגירסת הר"ב והרמב"ם בגמ'. דלא כגירסא שלפנינו בגמ'. דא"ר חנינא אהאומר לחבירו אם ילדה כו' ל"ש אלא שאין אשתו מעוברת כו' ובגמ' מוקי לה בהוכר עוברה וכו' וא"כ לא נשנית הסיפא במשנה וכן במשנה שבסדר ירושלמי ליתא]:

משנה ו

על מנת שאדבר עליך לשלטון וכו'. פירש הר"ב ולאו דמקדש לה בשכר פעולה כו' גמ'. והא קמ"ל מתני' דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף דאל"ה פשיטא דתנאי זה מועיל

כשאר תנאין דעלמא רש"י ור"ן. ועיין במשנה ג' פ"ט דב"ק. ומ"ש הר"ב כשגמר פעולתו כלומר ואז יחולו הקדושין:

דבר עליה לשלטון. מסיים הרמב"ם בפ"ה מה"א והניחה השלטון ולא תבעה והיינו כהתוספתא שכתב הרא"ש דתני אם דבר עליה לשלטון כדרך המדברים*) דמשמע שדברים ידועים הן מה שיש לו לדבר עליה:

מקודשת. לשון הטור סי' ל"ח אם יש עדים שעשה עמה כפועל ודבר עליה לשלטון מקודשת בודאי ואם אין עדים מקודשת מספק וממשנה ב' ע"מ שיש לי מאתים זוז וכו' הוא שלמד כן:

ע"מ שירצה אבא. אביו של חתן. רש"י:

משנה ז

אני קדשתיה נאמן. כתב הר"ב לכנסה. וכתב הר"ן ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים [כדילפינן בספ"ו דסוטה וכמ"ש בריש דמכילתין] ועד אחד דמהימן לומר מת בעליך [כדתנן בריש פ"י דיבמות] היינו טעמא משום דאיהי דייקא למנסבא ומתוך חומר שהחמרת עליה בסופה. והכא ליתיה להאי טעמא. התם הוא להוציא מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשת לו נאמן. ועיין לקמן:

משנה ח

כשהיא קטנה והרי היא קטנה. כתב הר"ב דכתיב את בתי וכו'. וקרא בין בקטנה בין בנערה אלא שאינה בוגרת מיירי. ולפיכך צריך לפרש דקטנה דתנן. היינו לאפוקי בוגרת ולשון הטור סוף סי' ל"ז בעודה קטנה או נערה. ועיין מ"ש במשנה ב' פרק י"ד דיבמות:

נאמן. דוקא בתוך כדי דבור. אבל היכא שהוחזקה א"א על פיו אינו נאמן לומר לאחר זמן גרשתיה דלא הימניה רחמנא בגירושין. לשון הר"ן. דהא קרא כי כתיב את בתי נתתי [לאיש] הוא דכתיב:

נשבית כו' אינו נאמן. כתב הר"ב דבנשואין הימניה רחמנא לאב. לשבויה לא הימניה. גמ'. וכתב הר"ן וא"ת להימנו במיגו דאי בעי אמר קדשתיה בביאה לפסול בה דמפסלא נמי מכהונה ומתרומה ומהימן בהכי דהא בנשואין הימניה רחמנא. לאו קושיא היא דבקידושי ביאת איסור לא אשכחן דהימניה והכי מוכח בירושלמי. וכתב עוד ונהימניה במגו דאי בעי אמר קדשתיה וגרשתיה דמהימן ופסיל לה לכהונה. י"ל דמגו לחצי טענה כי הכא דבגרושין אינה פסולה אלא לכהונה לא אמרינן ואפי' בבת ישראל דפוסלה נמי מתרומה בגרושין. אינו נאמן כיון שאילו היתה בת כהן לא נפגמה כל כך בגרושין כמו בשבויה ולהכי פסיק ותני אינו נאמן אפי' בבת ישראל. ואחרים אמרו דכיון דמה

שהאמינה תורה לאב חדוש הוא שהרי לא היה ראוי להיות נאמן יותר מעד אחד דעלמא דיינו שנאמין אותו באותו טענה עצמו. אבל אין אומרים מיגו מחמת דאין לנו בו אלא חדושו בלבד. ע"כ:

בשעת מיתתו. אורחא דמלתא נקט. הרשב"ם פ"ח דבב"ב דקל"ד:

יש לי בנים. כתב הר"ב ואין אשתי זקוקה ליבום ולא התנה הר"ב שעד עכשיו לא תהא מוחזקת לזקוקה כמו שהתנה בסיפא דיש לי אחים ודברי הר"ב מועתקים מפירש"י וטעמא כי אמר יש לי בנים אינו עוקר החזקה אלא שבא להתירה מצד אחר והכי איתא בגמ' פרק ח' דבב"ב אמתני' ו' יש לי בנים נאמן דהיינו דקתני תרתי זימני לאשמועינן הא דאפי' כי מוחזק באחי נאמן ועיין שם. ופי' מוחזק לא שיש עדים בדבר אלא חזקה בעלמא שכך שמענו עליו. הר"ן:

אין הבוגרות בכלל. הא קטנות בכלל דקדושין שאין מסורין לביאה דכל אחת ספק אחות אשה אפ"ה הוו בכלל ספק קדושין וצריכות גט והכי מיתרצה מתני' ז' דפרק דלעיל כמ"ש הר"ב שם. ומ"ש הר"ב ואע"פ שעשאתו הבוגרת שליח כו' דאל"ה למאי תנן אין הבוגרות בכלל דמלתא דפשיטא הוא ואע"ג דמדיוקא דהא קטנות בכלל שמעינן טובא דקדושין שאין מסורין לביאה הוו קדושין אפ"ה דחיקא לן מלתא למימר דלגופיה לא אצטריך כלל משום דאי הכי ליתני לדיוקא בהדיא כל הקטנות בכלל. ולמאי נ"מ תני אין הבוגרות בכלל דלא אצטריך כלל. הלכך מפרש לה הר"ב דלגופיה נמי אצטריך וכגון שעשאתו שליח כו' ואע"ג דסוגיא דבגמ' דמוקי למתני' בהכי כגון שעשאתו שליח כו' למ"ד קדושין שאין מסורים לביאה לא הוו קדושין דהשתא קטנות נמי אינן בכלל וצריך לאוקמי מתני' בקטנה וגדולה בלבד ולא אצטריך לדיוקא והלכך צריך לומר דלגופיה אצטריך. אבל למ"ד דקדושין שאין מסורים לביאה [הוו] קדושין. משמע דלא קשיא לן פשיטא דאין הבוגרות בכלל כיון דלדיוקא איצטריך. ס"ל להר"ב דאע"ג דגמ' לא מקשה פשיטא אלא למ"ד קדושין שאין מסורים לביאה לא הוו קדושין. היינו משום דלמ"ד דהוו קדושין לא קשיא דאיכא למימר דלדיוקא איצטריך אבל כי משנינן ומוקמינן למתני' דלגופיה נמי איצטריך. אית לן למימר דלכ"ע הכי איתא. משום דודאי דחיקא לן למימר דלגופיה לא איצטריך אלא לדיוקא בלחוד. והוי מצי למתני לדיוקא בהדיא. וכן הרמב"ם פ"ט מהלכות אישות וטור סי' ל"ז פסקו להאי אע"פ שעשאתו שליח כו'. אע"ג דקיי"ל דקדושין שאין מסורין לביאה הוו קדושין. והמגיד כתב שפסקו לסוגיא זו משום דכיון ששנאוה כבר בפ"ב גבי פלוגתייהו דקדושין שאין מסורים לביאה וחזר ושנאה בפרקין אמתני' ש"מ דדינא קושטא הוא לכ"ע. ע"כ. ובעיני נראה מה שכתבתי וגם הטור פסק

להך אוקימתא בסי' ל"ז ותימה לי שלא כתב שאביו הרא"ש לא ס"ל הכי. ומשום כך לא השיב על הרשב"א שפסק שאין האב יכול לעשות שליח לבתו בוגרת אבל הטור ה"ל להשיב מהך אוקימתא. ומ"ש הר"ב אמרי' לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה. דמתני' סתמא קתני ואפי' אמרה לו קידושי לך דאית ליה נמי הנאה מינה. גמ'. והא דקרי ליה מצוה דרמיא עליה. פירש"י דכתיב (ירמיהו כ"ט:ו') ואת בנותיכם תנו לאנשים:

משנה ט

משתי נשים. שנשא שנייה לאחר מיתת הראשונה. גדולות כת הראשונה. קטנות כת שנייה. רש"י. וכתב הרמב"ם פ"ט מהלכות אישות וכולן ברשותו וכלומר שכולן קטנות או נערות. או שכולן בוגרות ונתנו לו רשות לקדשן דאילו בוגרות במקום קטנת או נערות כבר נתבאר [במתני' דלעיל] דאפילו שויתיה שליח אינה בכלל. בית יוסף סי' ל"ז:

ואמר קדשתי כו'. נראה בעיני דדומה לאותה ששנינו במ"ז קדשתי את בתי ואיני יודע למי כו'. וה"נ שאומר קדשתי אחת מהן ואיני יודע איזוהי. ואע"ג שהמקדש יאמר שזו היא שקידש. אינו נאמן. דהתם היינו טעמא דנאמן כמו שכתבתי בשם הר"ן. דהתם חזקתה מקודשת. ואינו מוציאה מחזקתה. אבל הכא דלמא לא זו היא שקידש ונמצא שאותה שנתקדשה באמת מוציאה מן הספק שיש לנו בה. ואין דבר שבערוה פחות משנים מלבד האב שהאמינתו התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה. ול' הרמב"ם בפ"ט מה"א ובשעת הקדושין אמר לבעל קדשתי לך את בתי הגדולה וכן ל' הר"ן ואין נראה שנתכוונו לומר דדוקא שהספק היה בשעת קדושין דהשתא אין למקדש שום טענה לומר קדשתי לזאת אבל אם פירש בשעת קדושין והאב נסתפק אח"כ שיהא המקדש נאמן דהא אין דבר שבערוה פחות משנים. אלא אורחא דמילתא נקטי שע"י שבשעת הקדושין אמר גדולה ולא פירש בשמה בא לו הספק איזו שקידש אבל אה"נ כשפירש בשמה בשעת הקדושין ועכשיו נולד לו הספק אע"פ שהמקדש אמר זו היא אינו נאמן שהרי מוציא האחרות מהספק. והטור סי' ל"ז העתיק המשנה כלשונה:

כולן אסורות חוץ מן הקטנה כו'. מפרשים בגמ' דבשאין בכת שנייה אלא גדולה וקטנה עסקינן שאילו היה אמצעית בכת שנייה אפי' לר"מ היו מותרות. משום דלא מקריא גדולה אא"כ היא גדולה לגבי כל כת אחת. והיינו דלא קתני אינו יודע אם אמצעית שבקטנות. ואע"ג דלא קתני ואיני יודע אם אמצעית שבגדולות ואע"ג דודאי אסורות שהרי הן הגדולות לכל כת שנייה הנהו לא אצטריכו ליה למתני דכיון דקתני אינו יודע אם קטנה שבגדולות ממילא משמע דכ"ש אמצעיות שבגדולות. הר"ן:

דברי ר"מ ר"י אומר כולן מותרות. מפרשי' בגמ' דבהא קא מפלגי ר"מ סבר מחית איניש נפשיה לספיקא ור"י סבר לא מחית אינש נפשיה למימר מילתא דליתי בה לידי שאלה לחכמים. וכי אמר גדולה. גדולה ממש שבכולן קאמר. ועיין מ"ש במ"ב פ"ח דנדרים:

משנה י

האומר לאשה קדשתיך. בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים דהא אין קדושין בלא עדים כמ"ש בריש מכילתין. גמ':

הוא אסור בקרובותיה. דשוינהו עליה חתיכה דאיסורא בהודאתו. רש"י:

והיא אסורה בקרוביו. עיין בפי' הר"ב משנה דלקמן ומ"ש שם:

גדולה. האם. קטנה הבת. רש"י:

משנה יא

קדשתי את בתך. אין לפרש ביתומה וכדתנן במ"ב פרק י"ג דיבמות והשיאוה אמה ואחיה דכתבתי התם והשיאוה דוקא אלא הכא בגדולה שעשאתה שליח. והיא קבלה קדושין לעצמה ואמרה שגם הוא כשקידשה נתכוין לקדש את עצמה:

וגדולה אסורה בקרוביו. כתב הר"ב בכל הני דהיא אומרת קדשתני מבקשים ממנו ליתן גט. וכופין לא. דאמר לא ניחא לי דאתסר בקריבתה. גמ'. ומ"ש ואם מעצמו נתן גט כופין ליתן כתובה גמ' ופירש"י דגלי דעתיה דקדשה וארוסה יש לה כתובה ע"כ. ואני כתבתי במ"ח פט"ו דיבמות די"א דאין לארוסה כתובה. וכתב המגיד בפ"ט מהלכות אישות דלדבריהם הכא בשכתב לה וא"ת היאך יכול לומר לא קדשתיך. י"ל דמיירי במקום שכותבין כתובה ואח"כ מקדשין. ע"כ:

משנה יב

כל מקום שיש קדושין ואין עבירה. כתב הר"ב והאי כללא לאו דוקא שהרי גר וכו'. ובגמ' אמרי' דאיזו [זו] דתנן. אתא למעוטי האי גוונא:

הולד הולך אחר הזכר. דלמשפחותם לבית אבותם כתיב. רש"י:

ואיזו זו כהנת לויה כו'. גמ' ותו לא. והרי חלל שנשא בת ישראל הולד הולך אחר הזכר [כדתנן בפ' דלקמן מ"ו] הא לא קשיא כרבי דוסתאי ב"ר ינאי ס"ל. כלומר תנא דידן כוותיה ס"ל דאמר בנות ישראל מקוה טהרה לחללים להכשיר בת ממנה לכהונה ויליף לה בגמ' דף ע"ז מדלא כתיב ולא יחלל זרעו בעממיו ש"מ דבעם אחד מחלל כששניהם חללים. ופרכינן והרי ישראל שנשא חללה דיש קדושין ואין עבירה. הולד הולך אחר הזכר תנא כל מקום דרישא לאתויי. ונתנייה בהדיא. משום דלא מתני לה [עם השאר בלשון קצר] היכי נתני. כהנת לויה וישראלית וחללה שנשאת לכהן וללוי כו' חללה

לכהן מי חזיא. וכתבו התוס' אבל חלל שנשא בת ישראל ה"מ למתני כהנת וכו' שנשאת לכהן וכו' ולחלל שהרי לא הוזהרו כהנות לינשא לפסולים ע"כ. עיין פי' לא הוזהרו וכו' במ"ז דפ"ק:

הולד הולך אחר הפגום. הנולד מפסולי כהונה [הולד] פסול. בן ממזרת לישראל ממזר. וכן בן ממזר מישראלית [ממזר]. וכן בנתין ונתינה ויש עבירה ואפ"ה קדושי תפסי דקסבר קדושין תופסין בחייבי לאוין. רש"י. והכי אפסיק הלכתא בפ"ה דיבמות ובכמה דוכתי. וטעמא דהולך אחר הפגום ממזר דכתיב (דברים כ"ג) לא יבא לו ודייקינן מלו בסוף פרקין ונתינה כיון שהוא מחייבי לאוין השוין בכל ילפינן מממזר. ואיסורי כהונה הכתיב (ויקרא כ"א:ט"ו) לא יחלל זרעו. ועיין מ"ש פרק דלקמן מ"ו:

ואיזו זו אלמנה וכו'. ותמהני דלא חשיב נמי לחייבי עשה מצרי ואדומי דמכלל עשה דדור שלישי הם באים והטור בסי' ד' כתב נתגיירה אחת מאלו [*ונשאת לישראל או שנתגייר אחד מאלו ונשא אשה ישראלית. הולד הולך אחר הפסול ע"כ. וכתב הב"י שממשנתינו כל מקום שיש קדושין ויש עבירה כו' למד כן ע"כ. וצ"ל דתנא ושייר. שייר מצרי ושייר אדומי:

וחלוצה לכהן הדיוט. עיין מ"ש במשנה ג' פ"ט דיבמות:

ונתינה. עיין מ"ש ברישׁ פ"ג דמכות:

הולד ממזר ואיזה זה הבא על אחת מכל העריות. כתב הר"ב ביבמות נפקא לן מקרא וכו' כמ"ש שם בספ"ד בס"ד. ומ"ש הר"ב ערִיות דחייבי כריתות. עיין מ"ש בפרק דלעיל משנה ו' ועיין בספ"ד דיבמות שכתב הר"ב חוץ מן הנדה (וכן) [וכמו] שכתבתי הטעם לפי שיש בה קדושין וע"ש:

וכל מי שאין לה עליו וכו'. גמ'. שפחה מנלן דלא תפסי בה קדושין דאמר קרא (בראשית כ"ב:ה') שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור. ומ"ש הר"ב בולדה כמוה דכתיב בשפחה האשה וילדיה. גמ'. ובשפחה כנענית נשואה לעבד עברי מיירי [*ואמר קרא דלא יצא הבן חפשי עם אביו. רש"י] וכתבו התוס' דלישראל הבא על השפחה דולדה כמוה לא איצטריך דכיון דאין קדושין ויש עבירה א"א להכשיר יותר מיש קדושין ויש עבירה. דהולד הולך אחר הפגום. וכי תימא דאתא לאשמועינן דאפי' בא עליה ממזר הולד כמוה ויש לו תקנה בשחרור. הא ליתא. אלא לר"ט [דלקמן] אבל לרבנן לא. ונראה דאתא לאשמועינן שלא יהא קרוי בנו לשום דבר ואפילו כבנו ממזר לא הוי לא ליורשו ולא לטמא לו. ולא ליבם אשת אחיו ולא לפטור אשת אחיו מיבום. ע"כ. ולאינך דתנן במ"ה פ"ב דיבמות דמסיימינן בה חוץ מן השפחה והנכרית. והר"ב שלא כתב לקרא

דשבו לכם לראיה על שאין קדושין תפסי בה נראה דלא גרס לה בגמ' וכן מוכיח גי' הר"ן שכתב וכיון דפשטיה דולדה כמוה ממילא פשיטא לן דלא תפסי בה קדושין. ואע"ג דאשכחן יש עבירה ויש קדושין והולד הולך אחר הפגום. מ"מ בהני דכשנשאת ליותר פגום ממנה והוא ישראל ממזר שא"א לו לבא בקהל ע"י גרות או שחרור ואפ"ה הולד כמוה שמעינן משום דאין שום תפיסה בה לנשואה לו. ועכ"ז כי כתיב קרא כגי' הגמ' שבידינו ניחא טפי:

ונכרית. כתב הר"ב דכתיב כי יסיר כו' ועיין מ"ש בזה במשנה ה' פ"ב דיבמות. וכתב הר"ן וכיון דפשיט בולדה כמוה ממילא מפשיט לן דלא תפסי בה קדושי. ומיהו רש"י ז"ל נראה שגורס נכרית מנלן. אמר קרא (דברים ז':ב'-ג') לא תתחתן בם. לא יהא לך בם תורת חתון ע"כ. וכן היא גי' ספרים דידן. והאי קרא דלא תתחתן כבר כתבתי בפ"ק דשבת במשנת י"ח דבר דלהרמב"ם בכל הנכרים ולתוס' בז' עממין ודסוגיא זו דלא כהלכתא. ומיהו לדידהו נפקא לן כדמפקי לרבנן דהאי קרא ר' שמעון דריש ליה והואיל והר"ב נסיב לדרשה דר"ש וכמ"ש בפ"ב דיבמות אין להאריך עוד ועיין עוד שם שכתבתי צריכותא לקראי דשפחה ונכרית:

משנה יג

יכולין ממזרים ליטהר. מפסול זרעם. שלא יהו בניהם ממזרים. רש"י:

ממזר שנשא שפחה הולד עבד. ואין ממזר. דהא ולדה כמוה רש"י. וכתב הר"ב ואפי' לכתחלה יכול ממזר לישא שפחה כו'. הכי מסקינן בגמ'. וכתב הר"ן בשם ר"ת טעמא דאע"ג דממזר חייב הוא בכל הלאוין שבתורה. לאו דשפחה שאני. דלא אמר רחמנא לא תקח שפחה ואפקיה בלשון לא יהיה קדש דמתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה. משמע שאין ממזר בכלל. שכיון שיצירתו בעבירה קדש ועומד הוא. עכ"ד. ולפי מ"ש הר"ן בר"פ דלקמן דממזר מותר בנתינה משום דחייבת בכל המצות כמו שאעתיק לשונו שם. אפשר לי לומר דמש"ה נמי מותר בשפחה כיון דשייכי במצות שהנשים חייבות בהן והרי היא אשה אלא מדאפקיה רחמנא בלשון לא יהיה קדש צריכין לאפוקי לממזר מזה הלשון ושאני נתינה דכתיב גבה לא יסיר כמ"ש הר"ן שם. ולפי זה ניחא לי דאע"ג דכשנושא נכרית יכול ג"כ ליטהר דולדה נמי כמוה והרי הוא נכרי גמור. ואם יתגייר הרי הוא כשאר הגרים. וכ"כ הרמב"ם פט"ו מה' איסורי ביאה והטור סי' ד'. דהכא בשפחה לכתחלה יכול לישא. אבל נכרית קאי באיסור כמו שאר ישראל. ומיהו בלא"ה לא קשיא דלא נקט נכרית משום דבשפחה יכול לקנות לו שפחה וישאנה והרי הבן שלו ובידו לשחררו משא"כ לגייר הבן אין בידו שאין מטבילין גר קטן ע"ד ב"ד כמ"ש בשם

התוספות במ"ג פ"ד דכתובות והיינו דלא דייקינן בגמ' דר"ט ס"ל לכתחלה מדלא תנן נמי נכרית אלא דאפילו אי דיעבד לא מצי למתני נכרית משום דאין יכול לטהר שמא ישאר נכרי ולא יתגייר. ומ"ש הר"ב ומודה ר"ט שעבד שנשא ממזרת הולד ממזר שעבד אין לו יחוס. גמ'. ופירש"י אינו מתיחס אחר אביו דכתיב עם הדומה לחמור כבהמה שאין הולד כרוך אחרי האב הלכך אי מנסבא לעבדא לא מהני מידי. ועיין לקמן. רבי אליעזר אומר ה"ז עבד ממזר. גמ'. דאמר קרא לו [לא יבא לו דור אחריו הוא מושך דהכי משמע דור עשירי לא יבא אפילו אין בו צד ממזרות אלא מאותו] הלך אחר פסולו. ורבנן ההוא בישראל שנשא ממזרת כתיב סד"א למשפחותם לבית אבותם כתיב. אתא לו אפקיה. ור"א [לאו אע"ג דכתיב למשפחותם לבית אבותם אתא לו אפקיה]. ה"נ אע"ג דכתיב האשה וילדיה אתא לו אפקיה ורבנן כל ולד במעי שפחה כולד במעי בהמה דמי. פירש"י שאין מתיחס אחר אביו כלל:

פרק ד

משנה א

עשרה יוחסין כו'. שם היחס הונח על ידיעת האיש לבית אבותיו לדעת ענינו. על איזה דרך שנולד. ולפיכך כל אלו דתנינן ובאו במספר עשרה יוחסין יצדק עליהם שם היחס אחרי שנודעו מי הם אביהם. ועל איזה דרך שנולדו:

עלו מבבל. כתב הר"ב שהפריש עזרא כל הפסולים כו' מדלא תנן עלו לא"י אלא עלו מבבל. לאשמועינן שכולם עלו מבבל. גמ'. ומ"ש מפני שאין [שם] בית דין כלומר סנהדרי גדולה שהיו יושבים ודנין את הכהונה כו' כדתנן בסוף מסכת מדות:

כהני. הנו"ן בחירק כמו שאתה קורא החנוכי הפלואי:

כהני לויי ישראלי. מנלן דסליקו. דכתיב (עזרא ב':ע') וישבו הכהנים והלוים ומן העם המשוררים והשוערים והנתינים בעריהם וכל ישראל בעריהם. גמ':

לויי. והא דכתיב (שם ח') ומבני לוי לא מצאתי שם. תירץ רש"י והתוס' דכל הלוים שעלו עמו היו קצוצי בהונות כשאמר להם נבוכד נצר שירו לנו משיר ציון עמדו וקצצו בהונות ידיהם בשיניהם ואמרו ליה איך נשיר [לא נשיר לא נאמר אלא איך נשיר] אין לנו במה [למשמש בנימי הכנורות ואינם ראוים לשורר שירה של דוכן ע"כ. וזה לדסברי עיקר שירה בכלי. אבל דעת הר"ב במ"ד פ"ב דערכין דעיקר שירה בפה. וכן דעת הרמב"ם כמ"ש במי"ג פ' בתרא דעירובין אין תירוצם עולה דאי משום מום. הא תנן במ"ו פ"ק דחולין דפסול בכהנים דהיינו מומים כשר בלוים. ומפני כן תלה רש"י

הטעם שלא יוכל למשמש ולא משום שהם בעלי מומין. ונ"ל דמעיקרא לאו קושיא. דזה שנאמר ולא מצאתי מבני לוי היה בעודו בבבל. כמ"ש שם [ח' ט"ו] ואקבצם על הנהר הבא על אהוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם ואח"כ כתיב ואשלחה לאליעזר וגו' ויביאו לנו כיד אלקינו הטובה עלינו איש שכל מבני מחלי בן לוי בן ישראל ושרביה וגו' ואת חשביה וגו' מבני מררי. והא דאמרי' שעזרא קנס הלוים מפני שלא עלו עמו כמו שכתב הר"ב בסוף מסכת מעשר שני ובפרק בתרא דסוטה מ"י. היינו לפי שלא נתעוררו מעצמם לעלות עד שהוצרך לשלוח אחריהם ניחא טפי דאילו עלו קצוצי בהונות למה קנס אותם. [*ומיהו אפשר דאע"ג דעיקר שירה בפה. מ"מ תקנה קדומה מימות שמואל הרואה ודוד המלך ע"ה ככתוב בדברי הימים לשורר בכלים ולפיכך קנסום מאחר שלא עלו [אותם] שלא נקצצו בהונותם וזה י"ל בדעת רש"י ותוס' ומ"מ מה שכתבתי נ"ל עיקר ועיין מ"ש ג"כ בסוף מסכת מע"ש]: חללי. גמ' מנלן שנאמר (עזרא ב':ס"ב) ומבני הכהנים וגו' אלה בקשו כתבם המתיחסים ולא נמצא ויגאלו מן הכהונה ש"מ נתחללו מן הכהונה והיינו חללים. ומ"ש הר"ב חללי כו'. כגון אלמנה לכ"ג כו' ולא מני חלוצה משום דד"ס היא וכמ"ש במ"ג פ"ט דיבמות ומ"מ הנולד מחלוצה לכ"ה הולד חלל מדבריהם כמ"ש הרמב"ם בפי"ט מהא"ב. אבל הא קשיא לי שה"ל להר"ב לחשוב חללה עצמה והחללה היא שנולדה מאסורי כהונה כמ"ש הר"ב וכן האסורה לכהונה ונבעלה לכהן בגמ' דף ע"ז וזונה מפורשת במ"ה פ"ו דיבמות ועיין מ"ש שם:

גירי וחרורי. גמ' מנלן דאמר קרא (שם ו') כל הנבדל מטומאת גויי הארץ אליהם:

ממזרי וכו'. גמ' מנלן דכתיב (שם ב') ואלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב אדן אימר ולא יכלו להגיד בית אבותם [וזרעם] אם מזרע ישראל הם. תל מלח אלו בני אדם שדומים מעשיהם למעשי סדום שנהפכה לתל מלח. פירש"י שהיו מגלי עריות דכתיב (בראשית י"ג:י"ג) רעים וחטאים רעים בגופם וחטאים בממונם ואמר בחלק דף ק"ט דמחי לאתתא דחבריה ומפילה. א"ל תיהוי גבך עד דמעברא. הרי ממזרים לגבי ישראל ע"כ. תל חרשא זה שקורא אבא ואמו משתקתו ולא יכלו להגיד וגו' זה הוא אסופי שנאסף מן השוק:

נתיני. לא אמרו בגמ' מנלן אבל בהדיא כתיב בעזרא [ח'] ומן הנתינים שנתן דוד וגו' מאתים ועשרים. ומ"ש הר"ב גבעונים שמלו בימי יהושע שנאמר (יהושע ח':י"ג) ויתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה. וחייבים ישראל למול עבדיהם הכנענים והני הוו בכלל מקנת כספו. ומדין הנתינים אם הם מדאורייתא כתבתי במ"ג פ"ח דיבמות וריש פ"ג דמכות:

לויי ישראלי חללי גרי כו'. אבל כהני בחללי גירי וחרורי לא. שחללה בלאו וגיורת ומשוחררת בחזקת זונה. רש"י. כדתנן במ"ה פ"ו דיבמות. ועיין מ"ש שם:
וחרורי. לשון הר"ן והא דתנא חרורי דמשמע דעבדים לא אליבא דר"ט דקי"ל כוותיה ה"ה לממזרים דמותרין בעבדים. אלא דמשום אינך השנויים במשנתינו שאין מותרים בעבדים תנא חרורי. כולם מותרים לבא זה בזה. לשון הר"ן וא"ת והני כולהו היאך מותרים בנתינים. והא קיימא בלא תתחתן בם דקאי אשבעה עממין בגירותן. [כמ"ש ברפ"ג דמכות ע"ש] [ואיכא] למימר דלא מחייבי בלאו דחיתון אלא היכא דאיכא חששא דכי יסיר לפי שלא חששה תורה *) ליחס אלא המיוחסים אבל הפסולים לא אלא דבגיותן אסירי משום חשש הסרה אבל נתיני שהם גרים וחייבים בכל המצות לאו בני הסרה נינהו ע"כ. ומ"ש הר"ב ושתוקי ואסופי ספק ממזרים כו' דאמרי' בקהל ודאי כו' גמ'. וה"נ איכא למדרש ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ספק ממזר יבא ולשרו בישראל שתוקי ואסופי. וה"נ אמרינן בהדיא בגמ' אלא דחכמים הם שעשו מעלה ביוחסין ולא רצו להכשירם לישראל. אבל זה בזה לא עשו מעלה ולקמן במ"ג חולק ר"א ופסק הר"ב הלכה כמותו וע"ש:

משנה ב

אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי. פי' הר"ב שבודקין את אמו וכו' וכה"ג דתנן בפרק קמא דכתובות מ"ט ועיין לקמן מ"ח. ולא קשיא תנינא חדא זמנא דאבא שאול עדיפא מדר"ג דאי מהתם ה"א התם דרוב כשרים אצלה אבל היכא דרוב פסולים אצלה כגון ארוסה שעיברה או פנויה ורוב העיר פסולין אצלה אימא לא מהימנינן לה צריכא. ומ"ש הר"ב והלכה כאבא שאול הכי אפסק בגמרא ומשמע ודאי דלאבא שאול לכתחילה כשרה. וכבר כתבתי בשם הר"ן והמגיד לחלק בטוב טעם בין אמה דאיירי בה ר"ג התם וכתב הר"ב דלכתחילה לא תנשא לבין בתה דאיירינן בה הכא ולכתחילה תנשא ואפילו לפי מ"ש שם שדעת הר"ב אפשר לפרשו שסובר דגם בתה לכתחילה לא אפ"ה לא קשיא ולא מידי דבין לר"ג בין לאבא שאול אמה ובתה אפילו לכתחילה שריין ושמואל הוא דאמר התם בדר"ג ואת לא תעביד עובדא כו' ומינה יליף לה הר"ב לדין בתה. וכ"כ המגיד בשם מאן דהו בפרק ט"ו מה' אסורי ביאה:

משנה ג

רבי אליעזר אומר כו' ודאן בספיקן כו'. דס"ל עשו מעלה ביוחסין אפי' בהני. ומ"ש הר"ב דהלכה כמותו. משום דרב פסק כן בגמ':

ספיקן בספיקן. אין להגיה בדברי הר"ב חלוקת שתוקי באסופית. לפי שגם רש"י והר"ן השמיטום. דממילא משמע:

משנה ד

הנושא אשה כהנת. כתבו התוס' פי' כהן שבא לישא אשה כהנת וקאמר דצריך לבדוק משום שאנו רוצים שבנה ישמש על גבי המזבח. אבל אין לפרש דמיירי בישראל הבא לישא אשה כהנת ורוצה שיהיה בנה [כלומר ולדה] כשר לכהונה דא"כ אמאי נקט כהנת. אפי' היתה חללה נמי הוי בנה [כלומר ולדה] כשר לכהונה ע"כ. וכדתנן במשנה ו'. והא דכתבו בכהן משום בנו שישמש על גבי המזבח [*וכ"כ עוד בדבור דלקמן המתחיל צריך לבדוק וכו' בשם ספר הישר דדוקא להכשיר בניהם לעבודה. א"נ להכשיר עצמו לעבודה] ונראה דלא כתבו כן אלא למאן דלא מוקים מתני' בשקרא עליה ערעור. אבל הר"ב שמפרש למשנתינו בשקרא עליה ערעור דין הבדיקה משום עצמו היא שלא ישא למוזהר עליה. ואפ"ה אין לפרש משנתינו בישראל מפני שאע"פ שקרא עליה ערעור דממזרות הרי צריכין אנו לפרש דכל שאין כאן פסול חללות לא הצריכו בדיקה אפי' לממזרות ודלא כהמגיד פרק י"ט מה' אסורי ביאה שפי' הנושא כהנת כו' מי שיהיה הנושא אם כהן אם לוי אם ישראל. וידוע הוא שהכהן יש לו לחוש אף לספק חללות ולא האחרים. ע"כ. והוא עצמו הביא לשון רש"י דבסיפא. דעיקר בדיקה משום חללות. ועיין מ"ש לקמן בזה וכן אוכיח בדבור לויה וישראלית. שדעת רש"י והר"ב דמתני' דוקא בכהן:

צריך לבדוק כו'. כתב הר"ב שלא היה בהן אחת מן הפסולות. ולשון רש"י בודקים שלא היו ממזרות או אחת מן הפסולות לקהל. וכן דעת הרמב"ם בפרק י"ט מהא"ב. ועיין מ"ש לקמן. ומ"ש הר"ב שלא נאמרה בדיקה זו אלא במשפחה שקרא עליה ערעור פירש"י שאמרו עליה ב' עדים שמץ פסול ולא שמעידים עדות גמורה אלא יציאת קול. והרמב"ם כתב בפי"ט מהא"ב שיעידו שנים שנתערב בהם ממזר או חלל או שיש בהן עבדות. ומ"ש הר"ב שהאיש בלבד הוא שצריך לבדוק. אבל כהנת כו' שלא הוזהרו כו'. וכבר כתבתי במ"ז דפ"ק דלמי שהוזהר עליה הן ג"כ מוזהרות עליו. ולפיכך כתב רש"י וז"ל וכיון שלא הקפידה תורה עליהם ליוחסים רבנן נמי לא עביד בהו מעלה לאצרכינהו בדיקה ואפי' מחמתממזרות ושתוקות אלא כי אתחזק איסורא ביה. אבל לחששא ולמבדק לא אצרוכינהו ע"כ. וכ"כ התוס' דעיקר הבדיקה ותקנה משום פסול חללות ואגב בדיקה דחללות כו'. אבל גבי איהי דליכא פסול חללות כו'. ע"כ. ואין ספק שבפירש"י שבידיהם לא היה דבור זה שלפנינו ומכאן ראיה למה שכתבתי לעיל. דלעולם אין לפרש משנתינו

בישראל הנושא. דכיון שאין בישראל איסור נשואי חללות לא בו ולא בולד הנולד לא הוצרכו לבדוק כמו שלא הצריכו באשה לבדוק באיש. וזה תימה על המגיד שמפרש אף בישראל הנושא כמ"ש לעיל בשמו. ואין לדקדק מלשון רש"י דלא הצריכו לאשה שתבדוק באיש. אלא כשלא הוחזקו וכו' וכלומר אבל כשקרא ערעור אה"נ דבודקת. והמגיד בקרא עליה ערעור קאי ולפיכך פי' דאף ישראל יבדוק. שא"א לומר כן. מפני שאע"פ שאפשר שרש"י לכך נתכוין. וזה לפי שהוא מפרש כן קודם דמוקמינן בקרא עליה ערעור. אבל המגיד א"א שכך היה דעתו. שהרי הרמב"ם פוסק שם בקרא עליה ערעור ופוסק נמי שאשה אינה בודקת. והביא המגיד לשון רש"י והשמיט מלשונו כי אתחזק כו'. והטעם נ"ל דס"ל כמ"ש שרש"י לא כתב כן אלא דאכתי לא איירי בקרא ערעור. אבל כי איירי בקרא ערעור אפילו אתחזק דהיינו קרא ערעור האשה אינה בודקת. וכיון שכן הוא אף הוא אם הוא ישראל שלא הוזהר על החללות. לא נצרכינהו בדיקה. וגם נ"ל שאין להסתייע מלשון הרמב"ם שכתבתי לעיל שכתב שנתערב בהן ממזר או חלל וכו' די"ל לפי שכיון שיש בכהנת צד איסור חלל היכא דנתערב בהו והצריכו בדיקה. לפיכך אף כשאין כאן אלא חשש ממזרות הצריכוה בדיקה מידי דהוה אלויה וישראלית דלקמן בסיפא כמו שאכתוב בשם תוס':

ארבע אמהות שהן שמנה. נקט האי לישנא לפי שמפני בדיקות הארבע צריך לבדוק האחרות שאין הארבע נבדקות יפה אא"כ הוא בודק שלמעלה מהן. הר"ן:

לויה וישראלית. כתב הר"ב וכהן בא לכנסה. וכן ל' רש"י ומכאן ראיה דלא מיירי מתני' לדברי רש"י והר"ב אלא בכהן. ומשום דהכא לויה וישראלית תנן ואיכא למטעי ולומר בין ברישא בין בסיפא. הנושא הוא כמו הנישאת. ורישא דכהנת. הנושא ג"כ כהן. והכא לויה וישראלית הנושא ג"כ לוי וישראל. הלכך פירשו בכאן בהדיא דמיירי בכהן. אבל אי אמרת דרישא בין כהן בין ישראל. א"כ הכא בסיפא אמאי הצריכו כהן לבדוק יותר מישראל. וכתבו התוס'. דאע"ג דלויה וישראלית אין בהם חשש פסול חללות. שאביה הוא לוי וישראל אפילו כשאמה חללה היא כשרה לכהונה כדתנן במשנה ו' מ"מ הואיל והצריכו לכהן לבדוק משום פסול חללות בכהנת דשייכי בה. הלכך הצריכוהו לבדוק היאך דלא שייך אלא פסול ממזרות. כגון לויה וישראלית:

מוסיפין כו'. לפי שהתערובות בהם יותר. הרמב"ם:

משנה ה

אין בודקין לא מן המזבח וכו'. כתב הר"ב התחיל וכו' ומצא שאבי אביה שמש כו' וכן לשון רש"י וה"ה באביה שא"צ לבדוק עוד לא באמו ולא באם [אם] אביה וכן בכל אב:

מן המזבח ולמעלה. הקשו בתוס' למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין שכתבתי במשנה ח' פרק ב' דכתובות דמתני' דלא כוותיה. ותירצו דהכא רבותא קמ"ל דמיירי אפי' בעבודות הכשירות בזרים כגון שחיטה או הפשט. אע"ג דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים היינו דיעבד אבל לכתחלה לא עבדי כי אם כשרים מיוחסים ע"כ. ודוחק הוא שא"כ זה שמצאוהו עובד יהיה דוקא לכתחילה ומאין נדע זה. היתכן לומר שמצוים לשחוט ולהפשיט בכל פעם ופעם ובפ"ב דכתובות דף כ"ד תירצו עוד תירוץ אחר דתרומה בכלל מזבח. אבל לשון הר"ב ששמש ע"ג מזבח. וגם לתירוץ הראשון קשיא לשון ע"ג שכתב הר"ב שאין במשמעו אלא עבודות הכהנים שהם ע"ג המזבח. ועוד הקשו שם בתוס' אמאי לא חשיב ספר תורה שקרא בחזקת כהן וי"ל דאיכא למימר תנא ושייר ס"ת ותרומה ונשיאת כפים וכן לשטרות דאיכא דסבר דמכולהו מעלין ע"כ:

[*ולא מן הדוכן ולמעלה. דאמר מר ששם היו יושבין סנהדרי גדולה מיחסי כהונה מיחסי לויה. גמ'. ועיין בסוף מסכת מדות]:

ולא מן הסנהדרין ולמעלה. כתב הר"ב בירושלים ותימה לי דהא תנן במשנה ב' פ"ד דסנהדרין דאין הכל כשרים לדון דיני נפשות אלח המשיאים לכהונה. וכיון שהסנהדרין היו דנין דיני נפשות כדתנן במשנה ד' פ"ק דסנהדרין א"כ אין הכל כשרים לה וכל עיר שיש בה ק"ך ראויה לסנהדרין כדתנן התם ספ"ק. אלא עיקרא דמילתא דסנהדרין בכל מקום ומקום יהיו מיוחסין. ותנאי דבירושלים לא אמרו בגמ' אלא בשוטרי הרבים משום דבמשנה ב' פ"ד דסנהדרין תנן דהכל כשרים לדון דיני ממונות ומפרשינן ואפי' ממזר. לפיכך מוקמי' מתני' דהכא בירושלים והשתא קרא דוהתיצבו שם עמך לא אתא כלל אשוטרי הרבים דא"כ בכ"מ ומקום. אלא אסנהדרין קאי. ובגמ' הקשו היכי מצי למילף מהאי קרא דוהתיצבו שם עמך דדלמא משום שכינה דלנבואה נאספו כדכתיב (במדבר י"א:י"ז) ואצלתי מן הרוח וגו'. אבל סנהדרין שהן לדון כגון סנהדרי דיתרו לא ומסיק דילפינן מונשאו אתך בדומין לך דהאי קרא בסנהדרי דיתרו כתיב וכ"פ הר"ב במשנה ב' פ"ד דסנהדרין וכדמסיק נמי התם בגמ'. אבל הרמב"ם בפירושו כתב ג"כ קרא דוהתיצבו וכ"כ עוד הר"ב גם הרמב"ם במשנה ד' פ"ק דהוריות וגם שם בגמ' מסקינן כי הכא. ומצאתי בכסף משנה פ"ב מה' סנהדרין ששם כתב ג"כ הרמב"ם לקרא דוהתיצבו והקשה הכ"מ דהא מהאי קרא ליכא למילף כדדייק בגמ' דדלמא משום שכינה וכתב שאפשר לומר דס"ל דהאי קושיא לא הויא אלא אליבא דרבי יהודה ולא אליבא דרבנן דאמרי בספ"ק דסנהדרין סנהדרי גדולה של ע"א ואמרינן התם ור"י עמך משום שכינה משמע ע"כ. ועיין מ"ש בספ"ק דסנהדרין:

משוטרי הרבים. היינו דפי' הר"ב שדנין דיני ממונות וכן מבואר בפירש"י והרמב"ם:
מי שחתום עד בערכי הישנה. כתב הר"ב שהיו עורכין ומסדרין היוחסין וז"ל רש"י בערכי שהיה כתוב בסדרי הדיינין שהיו רגילין לייחס את הראוים לדון שהיו מיוחסין וכותבין על הסדר פלוני ופלוני מיוחסין הן שאין רגילים בני המקום למנות דיין שאינו מיוחס ע"כ. ונ"ל דלא גרס עד והכי מסתבר דלא אשכחן שיהא ממזר פסול לעדות אבל ל' הרמב"ם וערכי הישנה של ציפורי לא היה מעיד בה אלא מיוחס:
מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך. דאמר קרא (ד"ה א' ז') והתיחשם בצבא המלחמה גמ'. ומה שפי' הר"ב שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן. הכי איתא בגמ' ותמיהני מה זכות עצמו ביחס ובפירש"י שתסייעם זכות אבותם. וגם בפי' הרמב"ם שתהא זכות אבותן מסייעתן [*ונ"ל ליישב דמאי דאיתא בגמ' שזכותן היינו לומר דכמו שמצינו דבעינן זכותן. ואליבא דר"י הגלילי. ור' יוסי דמ"ה פ"ח דסוטה. דפירש איש הירא ורך הלבב. זה המתירא מעבירות שבידו וכו'. הכי נמי הצריך דוד המלך ע"ה שיהיה להם ג"כ זכות אבותם]:

משנה ו

בת חלל זכר פסולה לכהונה. עיין במי"ב פרק דלעיל. ומ"ש שם:
לעולם. גמ' מהו דתימא מידי דהוה אמצרי ואדומי. מה להלן לאחר ג' דורות. אף כאן לאחר ג' דורות. קמ"ל:
ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה. יליף בגמ' נאמר כאן (ויקרא כ"א:ד') לא יחלל זרעו בעמיו. ונאמר להלן (שם) לא יטמא בעל בעמיו. מה להלן זכרים ולא נקבות. [כדתנן במשנה ז' פ"ג דסוטה] אף כאן זכרים ולא נקבות. וליכא למילף אולד עצמו הנולד מאיסורי כהונה דא"כ לכתוב בנו. מדכתב זרעו. ש"מ דולד עצמו אפי' נקבות הוי חללה. אלא כי אתא קרא להכשיר הבא מהולד הזה. וליכא למימר להכשיר הבא מהולד בין שהולד הוא זכר או נקבה. מדכתיב זרעו האב והזרע הוזכרו בתיבה זו. הוקש זרעו לו. מה הוא בתו פסולה. אף זרעו בתו פסולה. וכדתנן בת חלל זכר כו'. וכי אהני ג"ש לבת בתו אהני. והיינו ישראל שנשא חללה כו' וכתב רש"י אבל כהן שנשא חללה בתו חללה. דכל ולד הנולד בביאת איסור. כהונה הוי חלל וכדכתיבנא בריש פירקין.
חלל שנשא בת ישראל כו'. גמ' הא תנא לה רישא בת חלל זכר כו' איידי דתנא ישראל שנשא חללה תנא נמי חלל שנשא בת ישראל:
רבי יהודה אומר בת גר זכר כבת חלל זכר. ובמתני' דלקמן פליגי עליה תנאי ושם אכתוב טעם שלשתם:

משנה ז

ראב"י אומר ישראל שנשא גיורת בתו כשרה כו' ר"י אומר אף גר שנשא גיורת כו'. הרי ג' מחלוקת בדבר. לרבי יהודה דלעיל. בת גר זכר פסולה. ואפי' נשא ישראלית. לר"א איכא צד אחד ישראל מכשיר ומיהו גר וגיורת בתו פסולה. ולרבי יוסי אפי' גר שנשא גיורת בתו כשרה. ומיהו הורתה ולידתה בקדושה בעי. ובגמ' וכולן מקרא אחד דרשו אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל (יחזקאל מ"ד:כ"ב). ר"י סבר עד דאיתא כל זרע מישראל פירש"י כלומר כל עיקר הקרוי זרע היינו מן האב לאפוקי בת גר זכר. ראב"י סבר מזרע ואפי' מקצת זרע פירש"י אפי' זרע כחוש כגון מן האם גר שנשא ישראלית. ר' יוסי סבר משנזרעו בישראל. פירש"י שתהא הורתה בקדושה ע"כ. ואע"ג דרישא דקרא בכ"ג כתיב. דהא אלמנה לא מתסרי לכ"ה הך מזרע בית ישראל בכל כהן כתיב:

[*__אפילו עד עשרה דורות__. עיין מ"ש בזה בפ"ק דבכורים משנה ה']:

משנה ח

אינו נאמן. כתב הר"ב דקרוב הוא אצלו. ואין קרוב כשר להעיד. וכ"כ רש"י. וכתב הר"ן ותמיהני למה הוצרך לכך. דהא כיון דבחזקת כשרות הוא. אין ערעור פחות משנים. ע"כ. וכתבו הר"ב במשנה ח' פ"ב דכתובות. ולי נראה דמשום עובר שאין לו חזקה דכשרות. כמ"ש הר"ב. והכי איתא בגמ' מש"ה הוצרך לכתוב כן:

רבי יהודה אומר נאמנים. פירש הר"ב יכיר יכירנו לאחרים. כי את הבכור בן השנואה יכיר (דברים כ"א) ופי' הרשב"ם בפ"ח דב"ב דף קכ"ז דיכיר קרא יתירה. ונ"ל דר"ל דכולה קרא כי את הבכור בן השנואה יכיר יתירה הוא דסגי לכתוב לא יוכל לבכר את בן האהובה וגו'. לתת לו וגו' והא דלא נקט אלא יכיר משום דאלישנא דר"י דנקט יכיר קאי. והיינו דדייק לכתוב קרא יתירה. ולא יתירה בלבד. ובגמ' לרבנן יכיר למה לי. בדצריך היכר כשבא ממ"ה ולא הוחזק שהוא בכור אלא ע"פ אביו ובנכסים שנפלו לאחר מיכן דלית ליה מגו דאי בעי יהיב ליה דאין אדם מקנה דשלב"ל [ומשמע דבמוחזק בבכור פליגי ר"י ורבנן וכן בהדיא בפ"ח דב"ב דף קכ"ו היו מוחזקים בא' שהוא בכור ואמר אביו על אחר שהוא בכור נאמן. ואמרי' דרבי יהודה היא ובסיפא פליגי עליה רבנן. ותימה על רש"י שפי' דבבכור ל"פ] וא"ת והא קרא בבכור איירי ואכתי מנלן שיהא נאמן לפסול ותירצו התוס' [*לעיל דף ע"ד ע"א] ובפ"ח דב"ב דיכיר נמי קאי אבן השנואה כלומר בן השנואה יכיר דנאמן לומר שהוא בן שנואה. דהיינו שנואה בנשואיה כדמפרש ברפ"ב דיבמות כגון חייבי לאוין שנשא [כהן] גרושה. ע"כ. וקצת קשה בעיני. דאי הכי דלמא

ע"כ לא האמינתו התורה אלא לפוסלו מכהונה. אבל לפוסלו מלבא בקהל דלמא לא האמינתו דעל כרחך שנואה בנשואיה ליתא אלא בדתפסי בהו קדושין ומהכא ילפינן דקדושין תפסו בהו מדכתיב גבה כי תהיין כמ"ש במשנה ז' פ"ב והיא עצמה הסוגיא ההיא דפ"ב דיבמות. [*ובגמ' ברייתא דר' יהודה אומר שנאמן לומר שהוא בן גרושה ובן חלוצה. משמע דאה"נ דדוקא להא נאמן ולא לממזר אבל א"כ ה"ל להגמ' למירמי משנה ובברייתא אהדדי] וצ"ל דסברא הוא שאין לחלק אחרי שהאמינתו התורה לומר כי הוא זה. והתוס' כתבו עוד פי' אחר דמדיכול לומר שהבן השני הוא בכור א"כ הראשון ממזר אבל כתבו דבירושלמי משמע דמיכיר יליף [*ובתוס' דפרקין דף ע"ד ע"א כתבו דבירושלמי פירשו כמו הפי' הראשון שכתבתי לעיל בשמם] ומה שכתב הר"ב ואין האם נאמנת כו'. אע"פ שלהכשיר נאמנת כדלעיל במשנה ב' לאבא שאול וכן הלכה וכיון שנאמנת להכשיר היה נראה שכ"ש שנאמנת לפסול. כתב המגיד בפט"ו מהא"ב דלהכשיר דבר תורה אין אנו צריכין לה דהא מדינא לא הוי אלא ספק ממזר. וספק ממזר מן התורה מותר גמור לבא בקהל כמ"ש במשנה א'. אלא דרבנן גזרו עליהן. והאמינוה בשל דבריהם. אבל לפסול כיון דמדאורייתא מותר לבא. בקהל ואסור בממזרת ודאית. ואם היו מאמינים אותה ומתירין אותו בממזרת ודאית היו מקילין בשל תורה ולא נתנה תורה נאמנות אלא לאב ואפי' לאב נחלקו חכמים ע"כ. ומ"ש הר"ב שאם היו לבן זה בנים אינו נאמן לפסלם. והואיל ואינו נאמן לפסול לבני הבן. אף אבנו אינו נאמן שאם נאמינהו על הבן ממילא יהיו נפסלין בני הבן. הר"ן. ובית יוסף בשם הרא"ש תוספות והמגיד.

נאמנים. כן הוא בכל הנוסחאות. וכן העתיק הר"ן אבל ברש"י העתיק נאמן. ונראה לי לקיים גירסת הספר דכיון דארישא נמי פליג. וכן כתב רש"י ור"ן. קאי נאמנים אאב האומר בני זה ממזר והיינו דרישא. ואב האומר על העובר כו' והיינו סיפא. ומה שכתב דהלכה כר"י הכי איפסיקבפרק יש נוחלין וכן בפרק החולץ. הרא"ש:

משנה ט

שניהם נותנים גט. אם באת לינשא לאחר. רש"י:

משנה י

אינו צריך להביא ראיה על האשה. פי' הר"ב שכבר נבדקת כשנשאה וכ"כ רש"י והקשו בתוס' מאי קמ"ל מתני' פשיטא דכיון דנבדקה כבר דשוב א"צ להביא ראיה וע"ק אמאי איצטריך לחזור ולמתני [בסיפא ואינו מביא ראיה על האשה] הא תנא ליה ברישא. לכן פר"י א"צ להביא ראיה על הבנים שהן שלו דלא אמרי' שלקחה האשה איש אחר במ"ה ולא על האשה שיהיו בניה כיון דכרוכים אחריה. מתה מביא ראיה על הבנים. פי' [שהן

שלו מן האשה שמתה אבל אינו מביא ראיה] שהם מן האשה שהלכה עמו למ"ה דידעינן בה שהיא מיוחסת שהרי כבר בדקניה אלא מאחר שהביא ראיה שהבנים הם מאשתו שמתה במ"ה. א"צ תו להביא ראיה שאותה אשה היתה מיוחסת דאין לחוש שלקח אשה אחרת שם והוליד ממנה אלו בנים. דמסתמא מאשתו שהוציא מכאן הם. מאחר שלא שמענו שנשא שם אשה אחרת. והאשה שהוציא מכאן כבר בדקנוה קודם שהלכה למ"ה. ע"כ. ובאמת שפי' התוס' דחוק. דעל הבנים דסיפא וכן על האשה לא הוי דומיא דברישא גם דחוק מה שפירשו ברישא ולא על האשה שיהיו בניה. ומה שהקשו פשיטא כיון דנבדקת כו'. ועוד אמאי אצטריך לחזור ולמתני כו'. י"ל דאה"נ דכולה מתני' לא איצטריך אלא משום ראיה דעל הבנים דברישא א"צ כיון דכרוכים. ובסיפא כיון דמתה צריך. ואגב נסיב נמי בין ברישא בין בסיפא דא"צ ראיה על האשה. כך נ"ל. ודברי הרמב"ם בפ"ק מהא"ב מטין ג"כ כפירש"י:

ולא על הבנים. לשון הר"ב קטנים שכרוכים אחרי אמן. גמ'. ופירש"י כרוכים. נדבקים אצלה:

מביא ראיה על הבנים. נ"ל דמתני' אפילו לרבי יהודה דמ"ח שסובר דדין תורה האב נאמן לפוסלו. ואם האמינתו התורה לפוסלו כ"ש להכשירו. וכמ"ש שם בשם המגיד דלהכשיר אין כאן אלא להוציאו מספק ממזר. וספק ממזר מותר מן התורה. אבל לפסול ולעשותו ממזר שנמצאת אתה מתירו בממזרת ודאית. נמצא שחומרו קולו. אפ"ה משום מעלה דיוחסין אמרו חכמים שלא להאמינו. וא"ת ולמה לא נאמינהו. ולא עוד אלא שאף בלא דבריו מהיכא תיתי שלא יהא כשר. והא לא אמרו לבדוק אלא בשקרא ערער כמ"ש הר"ב לעיל משנה ד'. אבל בלא ערעור כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות. כבר כתב המגיד בזה בשם יש מן המפרשים אהא דכתב הרמב"ם בפ"ך מהא"ב כהן מיוחס שאמר בני זה כהן. אין מעלין אותו ליוחסין. דה"פ שכל כהן שהוא בודק אינו נושא את בתו. וכן המשפחות הבדוקות כגון של דוכן. ושל מזבח ושל סנהדרין. אינן נבדקות בו כדי שתהא משפחתן בדוקה. אבל אם לא רצו לבדוק ולהחזיק משפחתן לאחד מדברים אלו. הרי הוא נושא שכל אדם בחזקת כשרות עד שיפסל. ע"כ.

משנה יא

ואין צריך להביא ראיה על הבנים. הקטנים הכרוכים אחריה כדאיתא בגמ':

משנה יב

לא יתיחד אדם כו'. גמ' רמז ליחוד מן התורה מנין שנאמר (דברים י"ג:ז') כי יסיתך אחיך בן אמך. וכי בן אם מסית. בן אב אינו מסית. אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו

[כלומר להכי נקט קרא בן אמך לומר שהבן מצוי אצל האם] ואסור להתיחד עם כל עריות שבתורה. פשטיה דקרא במאי כתיב וכו'. לפי שזה אינו אלא רמז בעלמא. ולכך כתב הרמב"ם פכ"ב מהא"ב ואיסור יחוד העריות מפי הקבלה. וכתב עוד כשאירע מעשה אמנון ותמר גזר דוד וב"ד על יחוד פנויה. ואע"פ שאינה ערוה בכלל יחוד עריות היא. ושמאי והלל גזרו על יחוד כותים. ע"כ. ולכך סתמא תנן לא יתיחד אדם עם שתי נשים. וכל נשים במשמע. ומיהו בראויה לביאה הוא שאסור. אבל בפחות מג' שנים ויום א' לא. כך פירש בירושלמי ופסקו הרמב"ם. ומ"ש הר"ב שמתיחד כששתי הנשים צרות וכו'. לפי שאלו שונאות כו' וטעמא מפורש במשנה ד' פט"ו דיבמות. והתם תנן נמי בת חמותה וכן במשנה ב' פ"ו דסוטה. אבל לשון הר"ב דברי רבא בגמ'. וכן העתיקו הרמב"ם בפירושו אבל בפירוש רש"י נסיב נמי ובת חמותו וכן העתיק הרמב"ם בחיבורו סוף [הלכות] איסורי ביאה. ומ"ש הר"ב או אשה עם תנוקות שיודעת טעם ביאה פירש"י כלומר מה היא ביאה שתדע לספר דברים בשוק ואינה מוסרת עצמה לביאה מתוך קוטנה עדיין לא לבשה יצר אין כאן משום דעת קלה שלא תהא נוחה להתפתות. ומ"ש הר"ב ומלקים על יחוד וכו'. כתב הרמב"ם שניהם בכלל:

רבי שמעון אומר אף איש אחד מתיחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו וישן כו'. הקשו בתוס' מרפ"ב דעבודה זרה דתנן ולא תתיחד אשה עמהם. ומפרשינן אפי' כשאשתו עמו דבישראל שרי כמ"ש שם הר"ב. משמע שאשה אחת מתיחדת עם איש שאשתו עמו. ואילו הכא משמע דר"ש לא התיר באשתו עמו אלא בשתי נשים. וכ"ש לרבנן אפילו אשתו עמו לא התירו. א"כ מתני' דפ"ב דע"ז דלא כמאן. לכך כתבו דה"ג רש"א אף איש אחד מתיחד עם שתי נשים. ובזמן שאשתו עמו ישן עמהם בפונדקי מפני שאשתו משמרתו ואתאן אפי' לרבנן ואפי' עם אשה א'. ע"כ. וכן גירסת הרי"ף בראש משנה בזמן שאשתו עמו ישן כו':

ועם בתו. כדאמר לעיל בן מתיחד עם אמו וה"ה לאב עם בתו. הר"ן:

ואם הגדילו כו'. כתב הר"ב ובזמן שהיא בושה לעמוד לפניו ערומה כו'. פירש"י בידוע שיש בה טעם ביאה כלומר ויש לחוש שמוסרת עצמה לביאה ואין זה כטעם ביאה דלעיל דהתם אינה מוסרת כו'. [*ומשום הכי לעיל אמרי' שיודעת והכא שיש בה]:

משנה יג

לא ילמד אדם כו' כתב הר"ב מפני אמותיהן דאילו תינוקות עצמן לא נחשדו ישראל על הזכור. כדלעיל. וכחכמים דלקמן. גמ':

רווק. תרגום של ובחורים כשול יכשלו (ישעיה ט') הוי רווקים. תוספות. וכ"כ הרמב"ם:

ולא תלמד אשה סופרים. לא תרגיל עצמה להיות ממלמדי תינוקות. רש"י. וטעמא מפרשינן בגמ'. מפני אביהם שבאים להביא את בניהם וכו':

רבי אליעזר אומר אף מי שאין לו אשה. פי' הר"ב שאינה שרויה עמו. גמ'. וכתב הר"ב דאין הלכה כר"א וכן כתב הרמב"ם בפירושו וזה מכריע פי' השני דהמגיד בסוף הא"ב. שדעת הרמב"ם לפסוק כת"ק. ול' הרמב"ם ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר. אלא היא בביתה. והוא מלמד במקומו. ע"כ. ונמצא דהאי שרויה אצלו לר"א. אצלו בבית הספר קאמר. וטעמא דת"ק משום דאע"פ שאינה עמו בבית הספר. מקרי פת בסלו על דרך שנתבאר במ"ז פ"ה דכתובות. נ"ל:

משנה יד

וחכמים מתירין. כתב הר"ב שלא נחשדו ישראל על הזכור. ועל הבהמה. ר"ן ורש"י. [ועיין מ"ש ברפ"ד דזבים]:

כל שאומנתו בין הנשים לא יתיחד כו'. כתב הר"ב בשם הרמב"ם דלא שרינן [אפילו] משום כדי חייו כו'. כלומר דה"א דלשרי להתיחד עם שתי נשים משום כדי חייו ובסוף הא"ב מסיים הרמב"ם. כיצד יעשה. יתעסק עמהן ואשתו עמו. או יפנה למלאכה אחרת:

אומנות נקייה וקלה. בגמ' מחטא דתלמיותא. כלומר תופר בגדים קרועים. והיינו תלמיות שהתפירות עשויות תלמים תלמים שורות שורות כתלמים של מחרישה כן יובן מל' רש"י שבסוף מס' ברכות [ס"ג ע"א] ובערוך ערך תלם. ומסיים הערוך. נקייה מגזל. וקלה דאין בה חסרון כיס:

ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו. לשון רש"י. ואל יאמר בלבו אומנות זו אינה מעשרת אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו. ע"כ:

שלא עניות וכו'. בברייתא [מסיים] שנא' (חגי ב:ח) לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות:

אלא הכל לפי זכותו. וקשיא לי דאם הכל לפי זכותו א"כ תפלה מאי מהניא ליה. שאם זכותו כדאי אין הקב"ה מקפח שכרו. ואם זכותו אינו כדאי הא אמרן הכל לפי זכותו. וניחא לי במה שכתבו התוס' בסוף מסכת שבת ובסוף מסכת מ"ק שהקשו אדאמרי' בשבת אין מזל לישראל מדאמר בסוף מ"ק בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא. ותרצו דלפעמים המזל משתנה ע"י זכות גדול כדאי' בפ' החולץ זכה מוסיפין לו כו'. ופעמים שאין משתנה כדאמרי' בתענית [כ"ה ע"א] גבי ר"א בן פדת דאמר ליה ניחא לך דאחריב עלמא ואולי דאברית בעידנא דמזוני. ע"כ. ואומר אני שלענין כזה תועיל תפלתו וצריך לה כיון שהזכות לפעמים אינו משנה המזל. על כן על זאת יתפלל כל חסיד שתועיל זכותו להשתנות המזל. ואני תמה על התוס' דהכא שכתבו וז"ל אלא הכל לפי

זכותו. פי' לפי מזלו. דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא עכ"ל. היאך אפשר לפרש זכותו דתנן דהיינו מזלא והם ב' ענינים דלא ראי זה כראי זה. כמו שיורה לשון המאמר שהביאו לראיה ועוד דכ"ש דקשיא מה תועיל תפלתו כיון דבמזלא תליא ועולם כמנהגו נוהג. אלא דבתלוי במזלא לא עסקינן שאם כן כל אומנות שבעולם לא יועילו ולא יזיקו לו. אלא כפי מזלו. שאם הגזירה אמת. א"כ החריצות שקר. והב"ע לומר שאפילו שהמזל לא יורה על הצלחתו וגם הוא עוסק באומנות שאינה כדאי להתעשר. יתפלל למי שהעושר כו' כי הרבה ריוח והצלה לפניו יתברך ומסיים שהכל לפי זכותו. שאם אין זכות. אי אפשר שישתנה המזל. דהא אפילו זכות. כולי האי ואולי שלא ישתנה. כההיא דר"א בן פדת. ולפיכך יתפלל כו' כדי שזכותו תגרום לשנות המזל. כך נראה בעיני:

רבי שמעון בן אליעזר אומר כו'. כלומר ר"מ הביא ראיה מן השכר שאמר למי שהעושר וכו'. ורשב"א הביא ראיה מן העונש:

אלא שהורעתי מעשי וכו'. בברייתא מסיים שנאמר (ירמיה ה') עונותיכם הטו:

ספר. בנוסח ש"ס וכן בירושלמי קדר ופירש"י בעל קרנות. ועיין רפ"ו דב"מ:

רבי יהודה אומר משמו. לשון רש"י של אבא גוריא. החמרים רובן רשעים מפני לסטיות. הגמלים רובן כשרים. שפורשין למדברות למקום גדודי חיות ולסטים ויראים לנפשם ומשברים לבן למקום. הספנים רובן חסידים שפורשין למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלים. טוב שברופאים לגיהנם. אינו ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו משבר לבו למקום ופעמים שהורג נפשות ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא. טוב שבטבחים. ספיקי טרפות באות לידו וחס על ממונו ומאכילן. ע"כ לשון רש"י. ושותפו של עמלק לא ניחא. דמה ענין עמלק למאכיל טרפות. ולכן נראה לפרש טוב שבטבחים הוא אכזרי ומזגו רע. והוא שותפו של עמלק האכזרי שזינב כל הנחשלים. ולא היה אומה ולשון שנזדווגו בישראל אחר שיצאו ממצרים והנסים שנעשו להם. כי אם עמלק ראשונה. וזה מורה על אכזריות לבבו שלא שם אל לבו הנסים והנפלאות שנעשו לישראל והמכות של מצרים במצרים ועל הים אלא אכזריותו וזדונו הכריעו לכך כמ"ש (דברים כ"ה:י"ח) ולא ירא אלהים:

וקרן קיימת לעולם הבא. עיין מ"ש בסוף פרק קמא. [ופירוש קרן כתבתי בריש פרק קמא דמס' פאה]:

אבל התורה אינו כן. לשון רש"י. שאף הבא לידי זקנה או יסורין ואינו יכול לעסוק בה. הוא אוכל ממתן שכרה. דכתיב עוד ינובון בשיבה. ע"כ. ואע"ג דלא כתיב בתורה אלא

זקנה. ה"ה יסורין. דכל שאין יכול לעסוק. מה לי מחמת זקנה מה לי מחמת יסורין. ובברייתא גם ברישא לא תני יסורין. אלא הניחו בממילא דמאי שנא. משום דכיון דבתורה לא כתיב בקרא אלא זקנה. הניחו ג"כ באומנות בממילא. ומתני' פירשה בהדיא היכא דליכא קרא:

אחרית. נ"ל שהוא מענין אחריות שפירושו מיטב. כמ"ש בשם הערוך במשנה ה' פרק קמא. וכן מסיים קרא דשנים ורעננים יהיו:

עוד ינובון בשיבה. יצמחו צמח. ויתיחד שכרן לעת שיבתן דשנים ורעננים יהיו. לשון רש"י בגמ':

סליקא לה מסכת קדושין